

Tilburg University

Bekend op straat en in de raad

van Ostaaijen, Julien; Peeters, Milou; Jennissen, Sander

Publication date:
2020

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van Ostaaijen, J., Peeters, M., & Jennissen, S. (2020). *Bekend op straat en in de raad: Verkennend onderzoek naar de succesfactoren van nieuwe lokale politieke partijen.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Bekend op straat en in de raad

Verkendend onderzoek
naar de succesfactoren
van nieuwe lokale
politieke partijen

2020

Tilburg University
Tilburg Center for Regional Law and
Governance (TiREG)

**Julien van Ostaaijen,
Milou Peeters &
Sander Jennissen**

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding en onderzoeksaanpak	7
1.1 Inleiding en onderzoeksvraag	7
1.2 Over (nieuwe) lokale partijen en de onderzoeksaanpak	7
2 Ontwikkeling van de succesvolste lokale partijen uit 2014	11
2.1 De kenmerken van de succesvolste lokale nieuwkomers	11
2.2 Verdere verdieping oprichting en functioneren	16
2.2.1 Over de oprichters	16
2.2.2 De reden voor het oprichten van een nieuwe partij	17
2.2.3 Hoe de oprichters te werk zijn gegaan	18
2.2.4 Inhoudelijke standpunten	18
2.2.5 Partij organisatie	19
2.2.6 De winst bij de gemeenteraadsverkiezing van 2014	21
2.2.7 Het functioneren in de lokale politiek	22
2.2.8 Het functioneren in de lokale samenleving	24
2.2.9 Hoe vergaat het ze na zes jaar?	25
2.3 Vergelijking met de niet-succesvolle partijen	27
2.4 Theoretische reflectie.....	28
3 Het succes van nieuwe lokale partijen: conclusies en lessen	29
3.1 Vijf perspectieven op de succesvolste nieuwe lokale partijen	29
3.1.1 Lokale nieuwkomers als politiek burgerinitiatief.....	29
3.1.2 Lokale nieuwkomers als ontstaan uit landelijke partijen	29
3.1.3 Lokale nieuwkomers als gezonde tegenmacht	30
3.1.4 Lokale nieuwkomers als groot fenomeen in kleine gemeenten	30
3.1.5 Lokale nieuwkomers als gewone politieke partijen.....	31
3.2 Drie ontwikkelingen waar alle nieuwe partijen over na zouden moeten denken	31
3.2.1 Van onvrede naar alternatief bieden.....	31

3.2.2	Van afkeer naar aanpassing	32
3.2.3	Van pragmatisme naar professionaliteit.....	32
3.3	Lessen voor de lokale politiek en bestaande partijen.....	33
3.3.1	Incorporeer de onvrede	33
3.3.2	Maak de politiek aantrekkelijk(er) voor niet-geïnteresseerden	34
3.4	Samenvattend: bekend op straat en in de raad	34
Geraadpleegde literatuur		36
Bijlage 1	Selectie en informatieverzameling succesvolste partijen.....	38
Bijlage 2	Selectie en informatieverzameling niet-succesvolle partijen	40
Bijlage 3	Geïnterviewde personen.....	42

Samenvatting

Onderzoeksvraag

Dit onderzoek richt zich op de ontwikkeling van de meest, en minst, succesvolle nieuwe lokale partijen van 2014. Veel inwoners zijn niet betrokken bij het lokaal bestuur en willen dat ook niet. Wat leren nieuwe partijen die het wel lukt om op zijn minst electoraal mensen aan zich te binden ons over de aantrekkingskracht van de (lokale) politiek en hoe die te vergroten is? Oftewel: *Welke politiek relevante lessen zijn er te trekken uit de oprichting en ontwikkeling van nieuwe lokale partijen die in 2014 meer dan tien procent van de stemmen haalden en zij die geen zetel haalden?*

Aanpak

Aan de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2014 doen in de daaraan deelnemende Nederlandse gemeenten 46 nieuwe lokale partijen mee die met meer dan tien procent in de raad komen. Daarnaast doen er 101 nieuwe lokale partijen mee die geen enkele zetel halen. Via internet hebben we van deze 46 partijen informatie gevonden over de lokale context, partij oprichting, partij opbouw, leiderschap, ideologische positie en bestuurlijke verantwoordelijkheid. Vervolgens hebben we interviews afgenomen met vijftien (voornamelijk) oprichters van dertien succesvolle lokale nieuwkomers en acht griffiers. Daarnaast is met elf oprichters van een niet-succesvolle nieuwe lokale partij gesproken.

Conclusies: vijf perspectieven op de succesvolste nieuwe lokale partijen

- *Lokale nieuwkomers als politiek burgerinitiatief.* De oprichting van de succesvolste lokale partijen vertoont overeenkomsten met lokale burgerinitiatieven. De succesvolste nieuwkomers komen doorgaans niet uit brede bewegingen die op enig moment 'politiek' worden, maar zijn initiatieven van een of meerdere inwoners die ontevreden zijn over hoe de lokale politiek functioneert en die ervoor kiezen dit te veranderen via deelname aan die lokale politiek zelf.
- *Lokale nieuwkomers als ontstaan uit landelijke partijen.* Maar liefst 41 van de 46 succesvolste nieuwkomers zijn opgericht door personen die al actief waren in de (lokale) politiek, vrijwel allemaal bij een lokale afdeling van een landelijke partij. Ze geven aan dat de oprichting van de lokale partij deels voortkomt uit het in hun ogen disfunctioneren van die landelijke partij(en) die op een te afstandelijke manier politiek bedrijven en besluiten nemen waar een deel van de samenleving zich niet in herkent.

- *Lokale nieuwkomers als gezonde tegenmacht.* Voor de succesvolste nieuwkomers is onvrede met de lokale politiek en/of beleid een belangrijke reden voor oprichting. Hun electoraal resultaat is vervolgens een duidelijk en stevig signaal voor de gevestigde orde. Op die manier fungeren nieuwe politieke partijen als een vorm van tegenmacht. Als bestaande partijen de belangen van een groot deel van de samenleving uit het oog verliezen, is deelname van nieuwkomers een manier om dat aan te geven en tot op zekere hoogte te herstellen.
- *Lokale nieuwkomers als groot fenomeen in kleine gemeenten.* Driekwart van de 46 succesvolste nieuwkomers uit 2014 breekt door in een gemeente met maximaal 40.000 inwoners. Daartegenover staat dat de meeste niet-succesvolle nieuwkomers vooral te vinden zijn in gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. Persoonlijk gekend zijn bij relatief veel mensen, wat in kleinere gemeenten nu eenmaal makkelijker is, blijkt een factor van belang voor het succes van de nieuwkomers.
- *Lokale nieuwkomers als gewone politieke partijen.* De succesvolste nieuwkomers hebben overeenkomsten met bestaande, niet-lokale partijen. Zo werken ze in verenigingsvorm met een - in theorie - op afstand staand bestuur en betalende leden. Inhoudelijk omvatten ze standpunten met betrekking tot de meeste lokale beleidsterreinen. Ook zijn ze niet onbekend met dalende ledenaantallen en de moeite die het kost om inwoners bij partij en politiek te betrekken. En na verloop van tijd neemt ook het afzetten tegen de bestaande lokale politiek enigszins af.

Drie ontwikkelingen waar nieuwe partijen over na zouden moeten denken

- *Van onvrede naar alternatief bieden.* Onvrede alleen is geen garantie voor succes. De succesvolste nieuwkomers slagen erin de onvrede te richten op onderwerpen die een groot deel van de samenleving aanspreken. Het is voor nieuwe lokale partijen dus van belang om de onvrede in nieuw perspectief om te zetten ('hoe moet het dan wel'), in combinatie met mensen op de lijst die bekend zijn en zich actief voor het programma inzetten.
- *Van afkeer naar aanpassing.* Veel van de succesvolste nieuwkomers winnen de verkiezingen, maar verliezen de onderhandelingen. Het is daarom de kunst de oorspronkelijke aantrekkingskracht van nieuwkomers, voor een deel gestoeld op de belofte het anders te doen, in de samenleving te behouden en tegelijkertijd in zekere mate onderdeel van de lokale politiek te worden. Als de nieuwkomer zich constructief opstelt, is de kans om te besturen groter.
- *Van pragmatisme naar professionaliteit.* De nieuwkomers zouden tijdig moeten nadenken over hoe ze hun partij ook op lange termijn stabiel en professioneel kunnen houden. Daarbij hoort ook

het investeren in een zelfstandig van de oprichter functionerende partij organisatie, inclusief training en coaching voor (kandidaat-raads)leden. Enkele grote succesvolste nieuwkomers zeggen vooral aan dat laatste veel te hebben gehad, onder meer voor de selectie van de juiste mensen.

Lessen voor de lokale politiek en bestaande partijen

- *Incorporeer de onvrede.* Veel oprichters geven aan dat ze ontevreden waren over de manier waarop in hun gemeente aan politiek werd gedaan. Zij weten bovendien dat die onvrede in de samenleving wordt gedeeld. In zekere zin is de succesvolle entree van de nieuwe partij daarom een duidelijke les. Enkele successen van de nieuwe partijen lijken te voorkomen geweest als bestaande partijen gevoel voor die onvrede zouden hebben gehad. De bestaande partijen hadden alternatieven moeten bieden voor de door delen van de samenleving ongewenste maar binnen de gemeenteraad breed gedeelde politieke standpunten.
- *Maak de politiek aantrekkelijk(er) voor niet-geïnteresseerden.* De meeste oprichters van en betrokkenen bij de succesvolste nieuwkomers verschillen qua profiel niet van dat van de gemiddelde burgemeester, wethouder, raadslid en inwoners die meedoen met participatietrajecten. En hoewel goede representatie geen sociaal-demografische verwantschap vereist, vereist de vertegenwoordiging van een bredere groep nog wel de nodige inspanningen van alle partijen, lokaal en landelijk.

1. Inleiding en onderzoeksaanpak

1.1 Inleiding en onderzoeksvraag

Lokale partijen doen het goed bij de gemeenteraadsverkiezingen. In maart 2018 halen ze gezamenlijk bijna 30 procent van de stemmen. Dat is het hoogste percentage voor lokale partijen sinds de jaren zeventig (Van Ostaaijen 2019; Van Biezen & Waling *te verschijnen*). Ook nieuwe lokale politieke partijen doen het goed. Elke vier jaar worden tientallen tot honderden nieuwe lokale partijen opgericht waarvan een groot deel ook zetels haalt (Van Ostaaijen 2019; Euser 2009; 2015). Dit onderzoek richt zich op de meest, en in minder mate, de minst succesvolle nieuwkomers van 2014. De meest succesvolle zijn lokale partijen die bij hun eerste verkiezing minstens tien procent van de stemmen halen. De minst succesvolle halen geen enkele zetel. Wat maakt dat sommige nieuwe lokale partijen het zo goed doen en hoe verloopt hun ontwikkeling daarna? Met deze verkenning hopen we lessen te trekken voor (nieuwe) politieke partijen, maar ook over de algemene aantrekkingskracht van de lokale politiek: Veel inwoners zijn immers niet betrokken bij het lokaal bestuur en willen dat ook niet (Van Ostaaijen 2018; Voermans & Waling 2018; Boogers 2010). Leren partijen die het wel lukt om op zijn minst electoraal mensen aan zich te binden ons iets over de aantrekkingskracht van de (lokale) politiek en hoe die te vergroten is? Zijn er overeenkomsten tussen de meest succesvolle lokale nieuwkomers? Richten zij zich bijvoorbeeld op specifieke onderwerpen, hebben zij innovatieve(re) manieren om de bevolking te betrekken of liggen er andere redenen aan hun (electorale) succes ten grondslag? En zijn deze lessen breder te interpreteren, voor het betrekken van inwoners bij de lokale politiek? Deze vragen leiden tot de volgende centrale vraag in dit verkennend onderzoek:

Welke politiek relevante lessen zijn er te trekken uit de oprichting en ontwikkeling van nieuwe lokale partijen die in 2014 meer dan tien procent van de stemmen haalden en zij die geen zetel haalden?

1.2 Over (nieuwe) lokale partijen en de onderzoeksaanpak

Onder een lokale partij verstaan we “een of meerdere personen die mee (willen) doen aan de gemeenteraadsverkiezing(en) van één gemeente zonder een organisatorische verbinding met een politieke partij die dat ook in een of meerdere andere gemeenten doet of meedoet aan de verkiezing van Provinciale Staten, waterschap, Tweede Kamer of Europees Parlement” (Van Ostaaijen 2019). De laatste

decennia is het aantal stemmen op lokale partijen toegenomen. In dit onderzoek richten we ons op de succesvolste nieuwe lokale partijen uit 2014. Dat definiëren we als lokale partijen die in 2014 met minstens tien procent van de stemmen als nieuwe lokale partij in de gemeenteraad terechtkomen (zie ook: Euser 2009; 2015). Dat gaat om een aantal van 46 partijen. In bijlage 1 is meer te vinden over de precieze selectie hiervan. We hebben vervolgens de volgende deelonderzoeken uitgevoerd.

Bureauonderzoek succesvolste nieuwkomers

We hebben voor de 46 succesvolste nieuwkomers informatie gezocht aan de hand van een lijst van factoren, gerangschikt in tabel 1. De factoren zijn gebaseerd op (inter)nationale literatuur over nieuwe (lokale) partijen. Zo ontleen we het merendeel van de factoren uit een onderzoek naar het succes van nieuwe partijen in landelijke parlementen, meer specifiek: *time for party building*, *entrepreneurial versus rooted new parties*, *leadership discontinuity*, *ideological position of the new party* en *government responsibility* (Bolleyer & Bytzek 2017). *Time for party building* gaat om de tijd tussen oprichten en doorbraak van de partij, maar in dit onderzoek plaatsen we dat in het bredere kader van partij oprichting en organisatie. Daarbij hoort ook de vraag of de partij is opgericht door een of enkele entrepreneurs of is ontstaan uit een al bestaande beweging (*entrepreneurial versus rooted new parties*, zie ook: Krouwel & Lucardie 2008; Holtmann 2008). We kijken ook naar het (politieke) profiel van de oprichter en concrete activiteiten met betrekking tot oprichting en organisatie, zoals het aantal leden, geld en bestuur (Beyens, Lucardie, & Deschouwer 2016; Bolleyer e.a. 2012: 974), alsmede eventuele afsplitsingen. Voor wat betreft de factor leiderschap kijken we of de oprichter in 2018 nog actief is en of de lijsttrekker bij de verkiezing in 2014 dezelfde is als bij de verkiezing in 2018. Voor de ideologische positie baseren we ons onder meer op onderzoek van Otjes (2019) die alle lokale partijen voor de verkiezingen van 2018 ideologisch heeft gepositioneerd. Vervolgens testen we een aantal in de literatuur impliciet of expliciet opgeworpen hypothesen met betrekking tot (lokale) partijen, namelijk of de partij een single issue partij is (Sikk 2011; Lucardie 2000), of de partij de manier van politiek bedrijven wil veranderen (Euser 2009), of de partij als anti-establishment of protestpartij kan worden gekarakteriseerd (Boogers e.a. 2007) en/of er in de gemeente sprake was van een 'party exit', oftewel of er een partij uit het politieke landschap is verdwenen en er zo ruimte is gemaakt voor de succesvolle entree van een nieuwe partij (Laroze 2019). Onder 'bestuurlijke verantwoordelijkheid' kijken we of de partij heeft bestuurd, met hoeveel wethouders en al dan niet als grootste partij in de coalitie. En tenslotte nemen we enkele contextuele factoren mee, zoals provincie, het lokale partijlandschap en, specifiek voor de Nederlandse situatie, of er sprake was van een herindeling. Dat leidt tot een analysekader gevisualiseerd door tabel 1.

Tabel 1: Analysekader succesvolste nieuwe lokale partijen

Factor	Inhoud/vragen
Lokale context	Provincie Gemeentegrootte (in aantal inwoners) Lokaal partijlandschap en party exit: zijn er in 2010 of 2014 politieke partijen uit de gemeente verdwenen Herindeling
Partij oprichting	Moment van oprichting Opgericht uit een sociale groep of door een entrepreneur Opgericht door afsplitsing Opgericht door iemand die al in de lokale politiek actief was
Partij opbouw	Budget voor verkiezing 2014 en 2018 Aantal leden 2014 en 2018 Aantal afsplitsingen van fractie en partij
Stabiel leiderschap	Is de oprichter van de partij (en/of partijleider in 2014) nog steeds actief in 2018 Is de lijsttrekker uit 2014 ook de lijsttrekker in 2018
Ideologische positie	Ideologische plaatsbepaling Aanleiding voor oprichting Single issue of brede agenda Protestpartij of anti-establishmentpartij Wil de partij op een andere manier politiek bedrijven
Bestuurlijke verantwoordelijkheid	Heeft de partij bestuurd, wanneer en met hoeveel wethouders Was de partij de grootste in de coalitie

Casestudy onderzoek succesvolste nieuwkomers

Op basis van twee criteria selecteren we enkele partijen voor een verdiepend onderzoek. Het eerste criterium is of de partijen tussen 2014 en 2018 deel hebben uitgemaakt van het college. Het tweede of ze ten opzichte van 2014 in 2018 bij de verkiezingen een groter of kleiner percentage van de stemmen hebben behaald. Dat leidt tot vier categorieën partijen: bestuurd/gewonnen, bestuurd/verloren, oppositie/gewonnen en oppositie/verloren. Van elke categorie hebben we de drie partijen geselecteerd die in 2018 (in geval van verlies) het hoogste percentage verloren of (in geval van winst) het hoogste percentage wonnen. Omdat uit de categorie 'bestuurd/verloren' twee partijen uit dezelfde gemeente in aanmerking kwamen, hebben we in deze categorie een extra partij geselecteerd. Zie bijlage 1 voor meer informatie. Van deze dertien partijen hebben we de oprichter/lijsttrekker (en in een enkel geval de voorzitter) benaderd voor een interview over: de reden voor oprichting, hoe ze daarbij vervolgens te werk zijn gegaan, de inhoudelijke standpunten, de partij organisatie, de verkiezing van 2014 en hun eigen verklaring van het succes, hun functioneren in de lokale politiek, hun relatie in/met de lokale samenleving

en de verkiezing van 2018. Omdat sommige lijsttrekkers/oprichters de mogelijkheid boden ook met een andere oprichter te spreken, hebben we in totaal met veertien oprichter(s) en/of lijsttrekker(s) en één ‘gewoon’ raadslid van dertien succesvolle lokale nieuwkomers een interview gehouden. Drie gesprekken vonden telefonisch plaats, de rest op de locatie. Naast de oprichters/lijsttrekkers zijn de griffiers van de desbetreffende gemeenten benaderd. In totaal waren acht griffiers bereid tot een gesprek. Met hen zijn telefonische interviews gehouden. Zie de bijlage voor een overzicht van alle gesprekspartners.

Casestudy onderzoek niet-succesvolle nieuwkomers

De resultaten van de succesvolste nieuwkomers hebben we vergeleken met de resultaten van nieuwe lokale partijen die er niet in slaagden in 2014 een zetel te halen. Dat bleken 101 partijen te zijn. Uiteindelijk hebben we met elf lijsttrekkers van die partijen een telefonisch interview gehouden. Zie bijlage 2 voor meer informatie over deze selectie. De interviews waren bedoeld om de resultaten van de succesvolste nieuwkomers te spiegelen: wat zijn de overeenkomsten en de verschillen met de partijen die geen enkele zetel haalden. In de interviews werden de volgende onderwerpen besproken: de reden van oprichting, de achtergrond van de oprichter en van de overige betrokkenen, de partij organisatie, de kandidaten(lijsten), hun maatschappelijke achtergrond, de inhoudelijke standpunten van de partij, de campagne, het campagnebudget, de bejegening door andere partijen, de media, de reden waarom zij dachten geen zetel te hebben gehaald en of/hoe de oprichters na 2014 politiek actief zijn gebleven.

Beperkingen onderzoek

Aan het eind van dit hoofdstuk is het goed enkele beperkingen van dit onderzoek expliciet te maken. Allereerst ligt de nadruk in dit onderzoek op de visie van de oprichters/lijsttrekkers van de succesvolste partijen. Hun visie is enigszins gestaafd in interviews met de griffiers, maar de nadruk ligt op hun perspectief. Een tweede beperking is in de interviews met lijsttrekkers van niet-succesvolle nieuwkomers. Veel van die partijen bleken in 2020 niet meer te bestaan en het vinden van de voormalige lijsttrekkers was lastig. Voor deze groep bleek een nadere selectie op basis van vooraf bepaalde maatstaven daarom niet mogelijk. In bijlage 2 wordt dit verder toegelicht.

2 Ontwikkeling van de succesvolste lokale partijen uit 2014

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten van het onderzoek. We beginnen met de analyse van de 46 succesvolste lokale nieuwkomers en de meest opvallende resultaten die dat heeft opgeleverd, op onderdelen gespiegeld aan de niet-succesvolle partijen. Vervolgens presenteren we de uitkomsten van de interviews met de oprichters/lijsttrekkers van de succesvolste lokale nieuwkomers; daarna de interviews met de oprichters/lijsttrekkers van de niet-succesvolle lokale partijen. Aan het eind van dit hoofdstuk komen we terug op wat de resultaten voor de theorie betekenen.

2.1 De kenmerken van de succesvolste lokale nieuwkomers

Als eerste gaan we na wat we van de 46 succesvolste nieuwkomers uit 2014 (en in een enkel geval de niet-succesvolle nieuwkomers) te weten zijn gekomen naar aanleiding van het eerder in hoofdstuk 1 gepresenteerde analysekader en onderzoeksaanpak. Dat leert ons het volgende:

De succesvolste lokale nieuwkomers zijn verspreid over alle provincies;

De 46 succesvolste lokale nieuwkomers komen uit 44 gemeenten, verspreid over alle provincies.¹ De provincie Limburg en Noord-Brabant, traditioneel de provincies met de meeste lokale partijen, herbergen de meeste nieuwkomers: Limburg negen en Noord-Brabant acht. Daarna volgen Noord-Holland (zes), Zuid-Holland, Groningen en Gelderland (ieder vijf), Utrecht (drie), Overijssel (twee) en Zeeland, Drenthe, en Friesland (ieder een).

komen vooral voor in kleine gemeenten;

Een meer opvallende spreiding dan geografisch is te vinden in gemeentegrootte. Zo komt driekwart van de succesvolste nieuwkomers uit gemeenten met maximaal 40.000 inwoners. Slechts twee van de succesvolste nieuwkomers komen uit gemeenten met meer dan 60.000 inwoners. Geen van de succesvolste lokale nieuwkomers komt uit een gemeente met meer dan 80.000 inwoners. Het verschil met de nieuwkomers die geen zetel hebben gehaald, is groot. Van de niet-succesvolle partijen zien we dat het overgrote deel juist uit gemeenten met minimaal 100.000 inwoners komt. Zie tabel 2. Daarnaast bleek

¹ Zowel in Meerssen en Marum komen in 2014 twee nieuwe lokale partijen met minstens tien procent van de stemmen in de gemeenteraad.

een herindeling in een aantal gemeenten een rol te spelen. In zes van de 44 gemeenten waarin de nieuwkomers opereerden, was er voor 2014 een bestuurlijke herindeling,² in nog eens acht gemeenten was er tussen 2014 en 2020 een bestuurlijke herindeling³ en in nog één andere een ambtelijke fusie.⁴

Tabel 2: Verdeling van de succesvolste nieuwe lokale partijen en niet-succesvolle nieuwe lokale partijen uit 2014 over verschillende gemeentegrootten, in percentages⁵

Inwoneraantal (x1000)	0-20	20-40	40-60	60-80	80-100	100 +
Aantal succesvolste nieuwkomers (n=46)	43	33	20	4	0	0
Aantal niet-succesvolle nieuwkomers (n=101)	7	11	13	12	4	54

komen uit gemeenten die bekend zijn met lokale partijen en ‘party exit’;

Vervolgens hebben we naar het partijlandschap in de gemeenten gekeken. De eerste vraag was of er al een lokale partij in de gemeente aanwezig was. Hieruit bleek dat er in 2010 in 39 van de 44 gemeenten al een lokale partij in de gemeenteraad zat. In 2006 was dat zelfs in 41 van de toen 43 gemeenten.⁶ Na de verkiezingen van 2014 zitten er, uiteraard, in alle 44 gemeenten lokale partijen. In zeven gemeenten zitten er dan zelfs meer lokale dan niet-lokale partijen in de raad, in vijf gemeenten zitten er evenveel lokale partijen als niet-lokale partijen. Vervolgens hebben we gekeken naar ‘party exit’, oftewel was er een gat in de electorale markt doordat er in 2010 of 2014 partijen van het politieke toneel verdwenen? Dat blijkt in 25 van de 44 gemeenten het geval. In die gemeenten is in 2010 en/of 2014 een partij verdwenen die vier jaar eerder nog wel aan de verkiezing meedeed (en een of meer zetels haalde). Het gaat hierbij om 17 partijen die meededen aan de verkiezingen van 2006, maar niet meer aan die van 2010 en 17 partijen die meededen aan de verkiezingen van 2010, maar niet meer aan die van 2014. Het kan dus zijn dat de succesvolle nieuwkomer van dat electorale gat heeft kunnen profiteren en/of zelfs dat (enkele) raadsleden van de opgeheven partij als nieuwe lokale partij verder zijn gegaan. Zo is GroenWit in Vlieland

² Drechterland (1-1-2006), Roerdalen (1-1-2007), Roermond (1-1-2007), Koggenland (1-1-2007), Venlo (1-1-2010) en Stichtse Vecht (1-1-2011).

³ Muiden (1-1-2016), Menterwolde (1-1-2018), Hoogezand-Sappemeer (1-1-2018), Geldermalsen (1-1-2019), Neerijnen (1-1-2019), Marum (1-1-2019), Nuth (1-1-2019) en Noordwijkerhout (1-1-2019).

⁴ Baarle-Nassau met Alphen-Chaam, Gilze en Rijen in 2017.

⁵ Enkele van de grootste gemeenten hebben ook een groot aandeel in het aantal niet-succesvolle partijen, met name Amsterdam met tien, maar ook Rotterdam (5), Lelystad (5), Almere (4), Den Haag (3) en Eindhoven (3).

⁶ Van de twee overige gemeenten hebben we geen gegevens.

min of meer een voortzetting van de voormalige PvdA-fractie en is de oprichting van de twee succesvolste nieuwkomers in Meerssen expliciet verbonden aan het wegvallen van 'Partij Jo de Jong' die in 2010 in Meerssen 40% van de stemmen haalde.

zijn op de valreep opgericht;

Alle partijen zijn opgericht in de vier jaar voor de verkiezingen van 2014. Veruit het merendeel van de partijen is opgericht in 2013. Het gaat dan om 37 van de 46 partijen.

zijn opgericht door mensen met (lokaal) politieke ervaring;

Voor 42 partijen is de oprichting terug te herleiden tot een of meerdere 'entrepreneurs'. Dat betekent dat het geen sociale groeperingen waren die op enig moment een politieke partij geworden zijn, maar dat het gaat om een of enkele individuen die samen zijn gekomen met als doel het oprichten van een partij.⁷ Een van de opvallendste resultaten is vervolgens dat de oprichters zelden onbekend zijn met de (lokale) politiek. Maar liefst 41 van de 46 succesvolste nieuwkomers zijn opgericht door personen die al in de (lokale) politiek actief waren. Dat wil zeggen dat ze voorafgaand aan het oprichten van de lokale partij politieke ervaring hadden als raadslid, fractielid, wethouder, bestuurslid, commissielid, steunfractielid, lijsttrekker en/of fractievoorzitter. In 35 gevallen is dat ook in de periode direct voorafgaand aan de oprichting. In veel gevallen zijn de oprichters tussen 2010 en 2014 van hun vorige partij afgesplitst en hebben dus snel daarna hun lokale partij opgericht.

worden grotendeels gekenmerkt door stabiel leiderschap;

In 32 van de 44 in 2018 nog actieve partijen is de oprichter en/of partijleider uit 2014 nog steeds actief (dat is inclusief de partijen die dan inmiddels gefuseerd zijn, daarover later meer). Gezien de jonge leeftijd van de partijen is dat wellicht minder opmerkelijk dan het op het eerste gezicht lijkt. Er zijn immers ook tien partijen waar de oprichters niet meer actief zijn. Van drie partijen hebben we niet kunnen achterhalen of de oprichters nog actief zijn. De cijfers over het lijsttrekkerschap zijn vergelijkbaar. In 27 partijen is de lijsttrekker uit 2014 ook in 2018 de lijsttrekker. Van drie partijen is het onbekend.

⁷ Slechts in vier gevallen hebben we kunnen terugvinden dat de partij uit een sociale groep voortkomt. Het meest duidelijk is Brug-M die voortkomt uit de werkgroep 'Democratisch Herstel Meerssen'. Bij de overige drie is minder duidelijk in hoeverre er van een afzonderlijke sociale groepering kan worden gesproken.

hebben een brede agenda

Voor 43 van de succesvolste lokale nieuwkomers kunnen we constateren dat ze een min of meer brede agenda hebben (een beeld wat in 2018 min of meer bevestigd wordt). Slechts drie zijn als single-issue partij te kenmerken. Daarnaast kunnen vier partijen in 2014 als protestpartij worden gekenmerkt. In één van de drie gevallen is de single-issue partij ook een protestpartij. Zeven van de nieuwkomers willen expliciet op een andere manier politiek bedrijven. Het gaat dan om zaken als een 'andere moraal' of een 'cultuuromslag'. Voor wat betreft de mate van populisme hebben we geen data voor 2014, enkel voor 2018. Daaruit blijkt dat de verkiezingsprogramma's van de succesvolste nieuwkomers in dat jaar een stuk minder populistisch zijn dan de gemiddelde lokale partij in dat jaar, maar - net als alle lokale partijen - wel populistischer dan die van de lokale afdelingen van landelijke partijen. Ook zijn de succesvolste partijen in 2018 nauwelijks 'lokalistischer' dan alle lokale partijen in dat jaar (maar alle lokale partijen gezamenlijk zijn wel lokalistischer dan de lokale afdelingen), grofweg gemeten door het aantal woorden in de programma's die specifiek voor die desbetreffende gemeente zijn.⁸

en kennen een verschillende politiek-bestuurlijke ontwikkeling.

Na hun verkiezingsoverwinning in 2014 loopt de ontwikkeling van de succesvolste lokale nieuwkomers uiteen. In totaal hebben 17 van de 46 nieuwkomers tussen 2014 en 2018 bestuurd, waarvan dertien de gehele periode.⁹ Van de tien nieuwkomers die in 2014 ook de grootste partij in de gemeenteraad werden, hebben er zeven bestuurd. Als we kijken naar de samenhang tussen het besturen van de nieuwkomer en de coalitie in de periode voor 2014 zijn de conclusies niet eenduidig. Na de verkiezingen van 2014 verloor de coalitie in 33 van de 44 gemeenten haar meerderheid.¹⁰ Toch ging maar in elf daarvan de nieuwkomer meebesturen. Anderzijds was het ook niet per definitie zo dat als een coalitie de meerderheid behield de nieuwkomer niet meedeed. In vijf van de elf gemeenten waar de coalitie van 2010 na 2014 een meerderheid behield, nam de lokale nieuwkomer namelijk (de volledige periode of een deel van de periode) deel aan de coalitie. Zelfs in drie van de acht gemeenten waar de coalitie na de verkiezing van

⁸ Met dank aan het onderzoek van Simon Otjes (2019) en zijn bereidheid zijn data voor deze analyse beschikbaar te stellen.

⁹ Zes partijen hebben deelgenomen aan de coalitie voor of na een coalitiebreuk in de periode 2014-2018. Eén partij nam alleen deel aan de eerste coalitie en keerde na de breuk niet meer terug in de coalitie. Het tegenovergestelde deed zich voor bij drie andere partijen; zij namen wel deel aan de tweede coalitie, waar ze bij de eerste formatie buiten de boot vielen. Er zijn ook twee gemeenten waarbij de succesvolle nieuwkomers deelnamen aan de coalitie voor én na de breuk (en de gehele periode bestuurd hebben).

¹⁰ We hebben hiervoor gekeken naar de coalities die zich na de verkiezingen van 2010 hebben gevormd. Eventuele coalitiewisselingen gedurende de bestuursperiode zijn niet meegenomen.

2010 dezelfde was als die na de verkiezing van 2006 is de lokale nieuwkomer in 2014 mee gaan besturen, al moet daarbij dan weer gezegd worden dat de coalitie in die gevallen wel de meerderheid was verloren. Ondanks de keuze (of mogelijkheid) om al dan niet te besturen, weten de meeste nieuwkomers hun electoraal succes in 2018 niet vast te houden. Om te beginnen, zijn van de 46 nieuwe partijen uit 2014 er in 2018 nog 38 actief. Dit heeft te maken met gemeentelijke herindelingen, wat maakt dat zes partijen fuseren en twee partijen worden opgeheven. Van de overgebleven 38 partijen ontvangen 24 partijen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 een minder hoog percentage van de stemmen, al verloor niemand meer dan de helft van het percentage in 2014.¹¹ Dat geldt zowel voor partijen die bestuurd hebben als partijen die in de oppositie zaten. Het aantal partijen dat na 2018 deelneemt aan het college stijgt wel, van 17 van de 46 (37%) naar 21 van de 38 (55%).

Tabel 3: De politiek-bestuurlijke ontwikkeling van de succesvolste nieuwe lokale partijen uit 2014

Nieuwe lokale partij met meer dan 10% van de stemmen in 2014: 46 partijen					
Coalitiedeelname 2014-2018: 17 partijen			Geen coalitiedeelname 2014-2018: 29 partijen		
Electoraal succes in 2018: 5 partijen	Electoraal verlies in 2018: 9 partijen	Gefuseerd of opgeheven in 2018: 3 partijen	Electoraal succes in 2018: 10 partijen	Electoraal verlies in 2018: 14 partijen	Gefuseerd of opgeheven in 2018: 5 partijen

¹¹ Het kijken naar percentages geeft overigens niet altijd het volledige beeld, met name als er tussen 2014 en 2018 een herindeling plaatsvond. Zo zakte NZLokaal in 2018 van 26 naar 19 procent van de stemmen, maar steeg de partij in absolute aantallen van 1839 naar 3457 stemmen.

2.2 Verdere verdieping oprichting en functioneren

Op basis van de eerste kenmerken van de succesvolste nieuwkomers uit 2014 hebben we door middel van gesprekken met oprichters/lijsttrekkers en enkele griffiers de bevindingen verdiept. We hebben in de interviews gesproken over waar de succesvolste nieuwkomers vandaan komen, waarom ze zijn opgericht, door wie ze zijn opgericht, hun inhoudelijke partijstandpunten, hun organisatie, hun succes bij de verkiezingen van 2014 en hun functioneren binnen en buiten de gemeenteraad.

2.2.1 Over de oprichters

Uit de voorgaande analyse weten we dat veruit de meeste oprichters van de succesvolste lokale nieuwkomers geen onbekenden zijn in de lokale politiek van hun gemeenten. Integendeel, de meeste hebben er een achtergrond in, bijvoorbeeld omdat ze een of meerdere perioden raadslid, wethouder of in een enkel geval Statenlid zijn geweest voor een landelijke partij. Wat veel oprichters/lijsttrekkers ook gemeen hebben, is een actieve rol in de lokale gemeenschap. Hoewel ze niet allemaal zijn geboren en getogen in de plaats waar ze nu politiek bedrijven, zijn veel oprichters door het verenigingsleven, zoals de sport- of wijkvereniging, daar inmiddels wel plaatselijke bekenden geworden - een van de oprichters is bijvoorbeeld Prins Carnaval geweest. Soms draagt het beroep daaraan bij, zoals eigenaar van een restaurant, makelaar of oud-profvoetballer. Verder valt op dat de oprichters/lijsttrekkers vrijwel allemaal mannen zijn, de meeste vijftig jaar of ouder, een enkeling is jonger.¹² Ze hebben tijd en meestal ook de financiële mogelijkheden een eigen partij te starten. Sommige oprichters die later wethouder zijn geworden, geven aan daarvoor 'geld te hebben ingeleverd'. Veel van de oprichters zijn al vele jaren voordat ze een eigen partij oprichten actief geworden in de politiek. Ze komen met de lokale politiek in aanraking bijvoorbeeld via hun werk - twee oprichters waren actief als lokale journalist - of omdat iemand ze daarvoor heeft gevraagd.

Een vriend van me zat bij de VVD. Een andere vriend bij de PvdA, in de gemeenteraad. We zaten in de kroeg vaak over politiek te praten (...) Toen ben ik een keer meegegaan naar een ledenvergadering (...) Toen ging het over kieslijsten en moest je aan het bestuur aangeven of je

¹² Deze profielen zijn vergelijkbaar met de profielen van de oprichters van nieuwe lokale partijen die Euser na de verkiezingen van 2006 beschreef (Euser 2009; zie ook Van Ostaaijen 2019).

wel of niet verkiesbaar was. Toen heb ik een briefje in de brievenbus gegooid: Ik wil wel op de kieslijst, punt. En toen ben ik gebeld.

2.2.2 De reden voor het oprichten van een nieuwe partij

De kennismaking met de lokale politiek bevalt de latere oprichters van lokale partijen doorgaans matig. Ze storen zich aan de manier waarop door de meeste partijen wordt bestuurd of aan politiek wordt gedaan. Het gaat dan met name om het functioneren van colleges, gesteund door (soms breder dan noodzakelijke) raadsmeerderheden. Niet zelden vallen in de interviews kwalificaties als 'ingeslapen zootje', 'de gemeenteraad was een gezelligheidsvereniging', 'iedereen was het met elkaar eens' en 'ze konden het wel onderling regelen'. De onvrede over het functioneren van de lokale politiek wordt door verschillende oprichters geïllustreerd met enkele concrete lokale onderwerpen of beleidsvoornemens waar ze het mee oneens zijn, zoals het aansturen op een gemeentelijke herindeling, de herinrichting van een bepaalde kern of het sluiten van bepaalde voorzieningen, zoals de bibliotheek of een zwembad. Standpunten van andere partijen en vooral besluiten hieromtrent zijn dan de directe aanleiding om de al langer sluimerende onvrede om te zetten in het oprichten van een nieuwe partij.

Ik ergerde me aan bepaalde dingen die ze hier deden. Het was ook een gesloten clubje. Het was altijd hetzelfde. De verkiezingen waren voor de vorm bij wijze van spreken. Toen dacht ik bij mezelf, de aanleiding was [een bepaald gemeentelijk project], 'wat vreten ze nou toch allemaal uit hier? (...) Ik kon het niet [meer] aanzien'.

Veel van de oprichters sparen in hun kritiek ook hun eigen landelijke partij niet. Enkele oprichters geven aan lang lid te zijn (geweest) van die partij, maar zich niet meer in de landelijke en lokale partijlijn te herkennen. De eens sterke band die ze met hun landelijke partij hadden, is zwakker geworden. Ze geven aan bepaalde beslissingen van hun moederpartij niet meer uit te kunnen en willen leggen. In verschillende gevallen heeft dat er ook toe geleid dat de oprichters hun soms decennialange lidmaatschap van de partij hebben opgezegd, al geldt dat zeker niet voor iedereen. Bij enkele oprichters is de directe aanleiding voor het oprichten van een lokale partij overigens (ook) persoonlijk. Ze worden - in hun ogen vaak als (in)direct gevolg van hun kritiek - door hun partij op een lage plaats op de kandidatenlijst gezet. Dat maakt het

oprichten van een nieuwe partij ook min of meer noodzakelijk om een betekenisvolle rol in de lokale politiek te kunnen blijven spelen.

2.2.3 Hoe de oprichters te werk zijn gegaan

In vrijwel alle partijen is het vervolg op de beslissing om een lokale partij op te richten hetzelfde: De oprichters zoeken in hun eigen netwerk naar mensen die politiek geïnteresseerd zijn of waarvan zij hopen dat ze politiek actief willen worden. Zo benaderen ze mensen uit hun netwerk die niet politiek actief zijn (geweest), maar waarvan ze inschatten dat ze dit mogelijk zouden willen en kunnen. Daarnaast benaderen ze mensen die in het verleden al wel politiek actief zijn geweest of die mogelijk politiek geïnteresseerd zijn, bijvoorbeeld omdat ze zich in een ingezonden brief in het plaatselijke krantje kritisch over de lokale politiek uitlieten of hebben ingesproken in de gemeenteraadsvergadering.

In elk dorp hebben we gekeken 'is daar iemand te motiveren om mee te doen' (...) Ik heb natuurlijk mensen benaderd die een goede achtergrond hebben, met een positieve *vibe* in het dorp, maatschappelijk actief, mensen die toegankelijk zijn, met een goede opleiding, communicatief sterk (...) Als ze maar enigszins lieten merken van 'nou, ik wil er wel eens een keer koffie met je over drinken' dacht ik 'yes'.

Op die manier ontstaat een relatief kleine groep van mensen, meestal niet meer dan vijf tot tien personen, een enkele keer rond de twintig, die elkaar rondom een gezamenlijk doel - soms niet concreter dan 'het moet anders' - weet te vinden. De overleggen van die gezelschappen zijn informeel en vinden vaak bij iemand aan de woon- of keukentafel plaats. Daar wordt dan bepaald wat de inhoudelijke standpunten en koers van de partij moeten worden.

2.2.4 Inhoudelijke standpunten

In enkele gevallen waarbij de oprichter of (groot deel van de) oprichters uit een voormalige landelijke partij komen, kent de lokale partij inhoudelijke standpunten die daar enigszins mee te vergelijken zijn. In veel andere gevallen is de groep van oprichters meer divers en is er aanvankelijk enkel gedeelde onvrede over de huidige manier van politiek bedrijven door de zittende partijen of de beslissingen rondom enkele

concrete onderwerpen. Het is dan nog niet duidelijk of de betrokkenen op alle onderwerpen die er spelen in de gemeente hetzelfde denken. Zo heeft doorgaans het ene deel van het gezelschap geen ervaring in de lokale politiek. Het andere deel juist wel, maar is dan weer lid van en/of actief voor verschillende landelijke partijen. Toch blijkt die diversiteit over het algemeen niet hinderlijk voor het bepalen van standpunten of om tot overeenstemming te komen.

Hoe je een weg aanlegt (..) Met wat groen of zonder groen. Of met verkeersdrempels of zonder. Dat is niet het verschil tussen VVD en PvdA. Dat zijn natuurlijk dingen waar je best over van mening kunt verschillen (...) [Of een] cultureel centrum. Of je dat wilt laten voortbestaan door middel van verbouwen (...) of nieuwbouw. Daar moet uiteindelijk wel een uitkomst komen, maar dat is niet per definitie partijpolitiek gebonden.

De oprichters geven aan dat ze via praten en overleggen meestal wel tot gezamenlijke standpunten voor alle relevante lokale onderwerpen komen. De enkele pijnpunten die dan overblijven, worden zo geformuleerd dat iedereen zich er (op dat moment) in kan vinden. Dat betekent overigens dat de verschillende succesvolste nieuwkomers heel verschillende standpunten kunnen hebben ten opzichte van elkaar (als dat al te vergelijken is door de verschillende omstandigheden in verschillende gemeenten). Sommige partijen geven aan afwijkende standpunten te hebben ten opzichte van vrijwel alle andere partijen die op dat moment in de gemeenteraad zitten. Vaak betreft het dan zaken als de ontwikkeling van een centrum of het standpunt ten opzichte van intergemeentelijke samenwerking. Andere partijen geven aan dat ze inhoudelijk niet zulke exclusieve standpunten hebben, maar vooral een nieuwe vorm van besturen voorstaan.

We moeten vooral goed besturen. En al die ideologieën van die landelijke partijen zijn niet zo belangrijk in de lokale politiek. Het gaat erom dat je laat zien dat je goed bestuurt, dat je zorgvuldig omgaat met de middelen die je ter beschikking zijn gesteld door de inwoners.

2.2.5 Partij organisatie

Veel van de succesvolste nieuwkomers hebben hun partij (formeel) pas in 2013 opgericht. Dat betekent dat ze niet veel tijd hebben gehad voor zaken als het verzamelen van handtekeningen of het schrijven van

de statuten. Dat soort verplichtingen wordt over het algemeen pragmatisch aangepakt. Voor het schrijven van de statuten geven de meeste oprichters aan enkele bestaande statuten van lokale partijen te hebben opgezocht en daaruit te hebben overgenomen wat ze aansprak. Van een omvangrijk opgetuigde partijorganisatie is op dat moment doorgaans geen sprake. Wel stellen de partijen zich open voor leden. Slechts een paar oprichters kiezen daar niet voor en houden het ledenaantal op twee. Zij zijn bevreesd dat zij met (meer) leden mogelijk de regie over de partij kwijtraken. Een van die partijen komt overigens op die beslissing terug.

Een aantal sympathisanten vroeg: 'kan ik ook lid worden?'

Interviewer: Waarom wilden ze dat?

'Dat hoort toch zo in de politiek'. Bovendien was toen ook dat hele debat over Wilders als enig lid (...) We willen ook niet gezien worden als een soort van PVV-light.

De scheiding tussen bestuur en fractie wordt in de verschillende lokale partijen verschillend gehanteerd. Er is in de meeste partijen overstap mogelijk van bestuur naar fractie. Dat vindt niet iedereen wenselijk, maar is volgens de oprichters enigszins noodzakelijk; het is al moeilijk genoeg om goede mensen te vinden die raadslid willen worden, het opleggen van (teveel) hindernissen past daar niet bij. De rol die het bestuur in de partij speelt, wisselt. Bij sommige partijen spelen het bestuur of enkele bestuursleden een belangrijke rol in het sussen van interne conflicten. Bij andere partijen is het bestuur juist de aanleiding van een conflict, bijvoorbeeld een bestuurslid dat zelf wethouder wil worden. Voor wat betreft beslissingen rondom personen, zoals wie kandidaat-wethouders en kandidaat-raadsleden zijn (en in welke volgorde), legt het partijbestuur een voordracht voor aan de leden. Dat neemt niet weg dat in de voorfase daarvan de oprichter/lijsttrekker in sommige partijen al dan niet achter de schermen een belangrijke rol speelt.¹³ De scheiding tussen bestuur en rest van de partij, waaronder de fractie, wordt daarbij niet altijd strikt gehanteerd.

[Voor zaken als wethoudersvoordracht en kandidaat-raadsleden] besluiten we in overleggen met elkaar (...) Iedereen zit erbij (...): de raadsleden, commissieleden, bestuur en de steunfractie. Dan zitten we echt met een hele club.

¹³ Dat wijkt waarschijnlijk niet veel af van de praktijken in lokale afdelingen van landelijke partijen (Van Ostaaijen 2014; Wagenaar & Van Ostaaijen 2018).

Een laatste aspect is het trainen en opleiden van (kandidaat-)raadsleden. Verschillende partijen geven aan daar geen middelen voor te hebben en verwijzen soms naar de lokale afdelingen van landelijke partijen die dat voordeel wel hebben. Een van de oprichters die te maken heeft gehad met enkele afsplitsingen geeft aan dat hij met terugwerkende kracht daar meer in had moeten investeren. Een andere lijsttrekker geeft aan dat hij na vier jaar ziet dat ‘vreemde snuiters’ zich melden voor een functie. Enkele nieuwkomers geven daarom aan zelf trainingen te organiseren en te verzorgen. Dat beschouwen ze als tijdsintensief, maar belangrijk.¹⁴ Het zorgt naar eigen zeggen voor meer professionaliteit, leden die bij de partij passen en daardoor minder ‘gedoe’ binnen de partij.

Als ik er met terugwerkende kracht naar kijk (...) vind ik dat we alleen mensen op de lijst moeten hebben, in ieder geval voor de verkiesbare plaatsen, die al een aantal jaren meelopen [en geen] mensen die net, vlak van tevoren, opportunistisch lid van de partij worden (...) Dat is [bij ons] denk ik een stukje onervarenheid [geweest].

2.2.6 De winst bij de gemeenteraadsverkiezing van 2014

De meeste oprichters/lijsttrekkers geven aan dat ze de verkiezingen wonnen door een combinatie van de door kiezers gewenste nieuwe ‘frisse wind’ in de (lokale) politiek, al dan niet vertaald in de concrete standpunten van de partij, en het hebben van enkele stevige stemmentrekkers op de lijst (waaronder vaak zichzelf). Het omzetten van onvrede in nieuw perspectief (‘hoe moet het dan wel’) in combinatie met mensen op de lijst die bekend zijn en zich hiervoor inzetten, lijkt een gemeenschappelijk kenmerk van de succesvolste nieuwkomers. Een enkeling benut de mogelijkheid om het maximaal aantal van vijftig kandidaten op de lijst te zetten. Als ook de mensen lager op de lijst enkele tientallen stemmen halen, is zijn berekening dat dit toch al snel een (extra) zetel op zou kunnen leveren. Anderen gaan daarin minder ver. Niet iedereen heeft de behoefte om vijftig kandidaten op de lijst te hebben. Voor veel partijen met name in kleinere gemeenten is dat ook niet haalbaar. Wel denken ze allemaal na wie potentiële stemmentrekkers zijn. Vaak is de oprichter in een specifieke kern bekend en dan zoeken de oprichters ook bekende personen uit de andere kernen, alsmede enkele vrouwen die op verkiesbare plaatsen kunnen en willen staan. Alle partijen geven aan stevig campagne te hebben gevoerd. Ze kunnen daarbij steunen op

¹⁴ De wens tot meer trainingsmogelijkheden wordt door veel betrokkenen bij lokale partijen gedeeld (ProDemos, 2018).

de inzet van de enthousiaste kleine groep mensen die zich aan de nieuwe partij verbindt. Een zichtbare campagne is belangrijk. De partijen zijn immers nieuw en moeten bekendheid krijgen. Bovendien kunnen ze niet van de naamsbekendheid en steun van een landelijke partij profiteren, wat de noodzaak tot profileren vergroot. Duidelijke overeenkomsten zijn er daarbij niet. Zo zweert de ene nieuwkomer bij de herkenbaarheid van partijkleding, de ander doet wat lacherig over partijen waar ze 'in dezelfde jaszjes door de straten lopen'. Desalniettemin lijkt 'zichtbaarheid' in de lokale campagnes ook voor de nieuwkomers het sleutelwoord (zie ook: Van Ostaaijen 2014; Wagenaar & Van Ostaaijen 2018). Positieve media-aandacht, een goede relatie met de media en daarin actief investeren helpen daarbij. Verder hebben de meeste nieuwkomers een campagnebudget van om en nabij de 5000 Euro. Omdat nieuwe partijen nog geen inkomsten hebben door met name de afdracht van zittende raadsleden en wethouders, worden deze bedragen vaak bijeengebracht door de oprichter/lijsttrekker of enkele sympathisanten. Met dat geld wordt creatief omgegaan en kun je volgens de oprichters nog best veel doen.

Veel moest uit onze eigen zak komen (...) Een logo wat iemand gewoon zelf in elkaar gedraaid had. Daar zaten geen grote kosten aan. Kopieerwerk, dat deed wel iemand, ergens weet je wel. Wat flyers in een of andere drukkerij voor niet al teveel laten maken.

2.2.7 Het functioneren in de lokale politiek

Doordat de door ons geïnterviewde oprichters/lijsttrekkers allemaal met meer dan tien procent van de stemmen de raad binnenkomen, schudden ze de bestaande politieke verhoudingen in meer of mindere mate op. De manier waarop daar vanuit de bestaande politieke partijen op gereageerd wordt, wisselt. Hun opstelling rondom de coalitieonderhandelingen is daarvoor wellicht een goede graadmeter. In de meeste gevallen wordt de nieuwe partij - als ze in 2014 de grootste worden - het initiatief gegund. Zoals een van de verbaasde oprichters die ineens de leider was van de grootste partij ondervond.

Ik ben op een gegeven moment maar gaan bellen met de fractievoorzitters en letterlijk gevraagd 'laten jullie het aan ons?' (...) Of zijn we bij voorbaat kansloos? Toen hebben alle partijen gezegd: we laten het aan jullie, want er is iets gebeurd in [gemeentenaam].

Maar lang niet alle lokale nieuwkomers gaan besturen. Daarvoor kunnen de verhoudingen met de anderen partijen een reden zijn. Allereerst is de oprichter van de nieuwe partij vaak een oude bekende uit de lokale politiek. En het kan zijn dat er persoonlijk leed speelt en men de nieuwelingen (met name de lijsttrekker) het besturen of het wethouderschap niet gunt (zie ook Euser 2009). Daarnaast hebben sommige oprichters/lijsttrekkers zich verbaal stevig uitgelaten over de gevestigde orde of specifieke partijen en personen daarbinnen - veel oprichters worden als verbaal vaardig gezien en hebben bij collega-raadsleden al (snel) een reputatie als vervelende, maar eveneens handige *debater*. Dit alles kan eraan bijdragen dat ze niet het initiatief mogen of kunnen nemen, buiten de coalitie worden gehouden of in sommige gevallen zelfs buiten besprekingen worden gehouden.¹⁵

De [coalitiepartijen] hebben niet eens met ons overlegd. Ze kwamen gewoon melden: We hebben weer een coalitie gevormd en gaan verder zoals we deden. Dus de coalitievorming is volledig aan ons voorbij gegaan.

De nieuwkomers die gaan besturen, hebben enerzijds als voordeel dat ze hun verkiezingsbeloften kunnen waarmaken. Anderzijds krijgen ze vrij direct te maken met het sluiten van compromissen. Terwijl ze in het college werken aan het uitvoeren van bepaalde beloften, werken ze tegelijkertijd mee aan beleid dat daar tegenin gaat. De bestuurders gaan daar pragmatisch mee om. Ze geven aan dat ze dat doen om andere zaken wel te kunnen realiseren. Andere oprichters/lijsttrekkers geven aan dat ze inzien dat het (inmiddels) goed beleid is.

Een andere oppositiepartij die ook tegen [X] was, won de verkiezingen. En samen hadden we de meerderheid en konden een coalitie vinden. En dat is ook gebeurd. En wat moet je dan met [X] waarvan je allebei als voorhand hebt gezegd: dat is niet wenselijk. Dan krijg je de afweging: als je dat gaat ontbinden wat dan? Om te beginnen zijn er afspraken gemaakt en vastgelegd. Je kunt natuurlijk tussentijds breken, maar daar hangt nogal wat aan vast (...) Ondertussen is er in die vier jaar organisatorisch wat omheen gegroeid. Dat kun je uit elkaar halen, maar dat geeft bergen kosten, bergen onzekerheid. We hebben toen gezegd: gezien de situatie leggen we ons erbij neer (...) We zullen streven naar maximalisatie van de organisatie.

¹⁵ Zoals in paragraaf 2.1 gezien stijgt het aantal partijen dat bestuurt van 37% in 2014 naar 55% in 2018. Eén mogelijke interpretatie hiervan is dat veel van de nieuwkomers na vier jaar meedoen in de lokale politiek door de andere politici (meer) geaccepteerd zijn.

De meeste nieuwkomers die hebben bestuurd, alsmede die in oppositie, leiden electoraal verlies in 2018. We spraken echter ook partijen die hun succes uit 2014 verder weten uit te bouwen. Echt voor Barendrecht is daarvan het meest sprekende voorbeeld. Zij behaalt in 2018 bijna de absolute meerderheid. Maar ook Belangen Buitengebied Coevorden stijgt van 22 naar 35 procent van de stemmen. Of daaronder een uniforme succesformule ligt, is niet duidelijk. Wel lijkt het dat de volgende factoren in wisselende samenstelling bij de winnende partijen aanwezig zijn: eenheid in de partij of althans geen voor de samenleving zichtbaar 'gedoe', zichtbaar en aantrekkelijk voor inwoners, duidelijk iets bereikt hebben en dat ook in de samenleving kunnen overbrengen. Voor de 29 nieuwkomers die na 2014 in de oppositie belanden, zouden met name die eerste twee ook haalbaar moeten zijn. Zeker het feit dat ze geen compromissen hoeven te sluiten, maakt dat ze als partij en fractie een eenheid (kunnen) blijven. Bovendien kunnen ze ook beweren dat hun oorspronkelijke kritiek op de min of meer gesloten gevestigde orde klopt: ze zijn buiten de macht gehouden. Aan de andere kant is het voor hen als oppositiepartijen lastiger concrete resultaten te behalen. En een gebrek aan resultaten kan voor de kiezer een teleurstelling zijn die electorale gevolgen heeft, aldus een van de in 2018 verliezende oprichters/lijsttrekkers. Dat neemt niet weg dat ze ook in de oppositie een rol van betekenis kunnen spelen. Verschillende griffiers geven in ieder geval aan dat de lokale politiek door de nieuwkomer verlevendigd is en twee griffiers spreken in dat kader expliciet over een 'verrijking'. Voor sommige oprichters leidt de teleurstellend verlopen coalitieonderhandelingen desalniettemin tot reflectie over de toekomst. Een van de oprichters geeft aan zich in de raad bewust strategisch te hebben opgesteld.

[Na het mislukken van de onderhandelingen] heb ik gezegd volgens mij moet de tactiek voor de komende twee jaar zijn (...): schoppen, waar en zo hard je kan. En dat ook iedereen weet dat je aan het schoppen bent (...) Na twee jaar gaan we dat veranderen. Dan gaan we rustig de relaties weer [verbeteren].

2.2.8 Het functioneren in de lokale samenleving

De succesvolste nieuwkomers hebben geen toverformule voor burgerbetrokkenheid. De meeste van de nieuwkomers geven aan dat het lastig is nieuwe mensen te betrekken bij de lokale politiek en zeker om ze actief te laten worden. Zo blijkt het ook niet vanzelfsprekend om het aantal leden van rond de oprichting vast te houden. De meeste partijen zien een lichte daling in het ledenaantal door de jaren heen.

Dat neemt niet weg dat veel nieuwkomers wel stevig investeren in contacten met de lokale samenleving. Veel van de nieuwkomers willen ook na de verkiezingen van 2014 zichtbaar zijn en laten zich zien in de samenleving.

Het gebeurt niet in die raadszaal. De goodwill haal je niet in de raadszaal. Want daar komt geen hond. Die haal je in de samenleving. Dus daar moet je zijn als volksvertegenwoordiger.

De nieuwkomers beseffen dat ze zich in moeten vechten en proberen veel te communiceren en te laten zien wat ze doen. Sommige partijen gaan standaard in die vier jaar de verschillende wijken of dorpen langs en bellen dan bij de huizen aan. Zij vinden die inbreng belangrijk.

Inwoners moeten mij voeden wat ik zou moeten vinden. Uiteraard zijn er mensen die gekozen zijn die bepalen zelf of ze dat ook gaan vinden. Als je nou duizend mensen vraagt moeten de lantaarnpalen groen of rood worden en 980 zeggen groen (...) dan moet je toch wel hele goede argumenten hebben als je dan als politieke partij gaat zeggen: de lantaarnpalen moeten rood.

Veel griffiers zien die intensieve contacten ook en zien daarin een verschil met de gevestigde partijen. Bovendien zien ze ook dat de (oprichters van de) nieuwe partijen meer dan de al bestaande partijen de rol van ombudsfunctie op zich nemen. Iets wat verschillende oprichters zelf ook aangeven.

Elk raadslid heeft een ombudsfunctie (...) Je bent volksvertegenwoordiger (...) Je gaat niet alleen over de hoofdlijnen van bestuur, maar ook over de stoeptegels (...) Soms hoort die stoeptegels wel in de raad (...) Als via de geëigende kanalen die loszittende stoeptegels niet wordt opgelost, vind ik dat je als raadslid een verplichting hebt om het dan te proberen op te lossen voor die inwoner.

2.2.9 Hoe vergaat het ze na zes jaar?

De griffiers geven vrijwel unaniem aan dat de succesvolle nieuwkomer uit 2014 na zes jaar een volwaardig onderdeel van de lokale politiek is geworden. De relatief korte tijd dat de partij bestaat, kan desalniettemin een reden zijn dat er vooralsnog weinig (zichtbare) conflicten lijken te zijn geweest. Veel oprichters zien wel dat de partij groeit en dat er meerdere belangen beginnen te spelen, maar de eensgezinde beginperiode wordt gekoesterd als een boeiende en pioniersachtige tijd. Het kan zijn dat die

gezamenlijke herinnering of de toen opgebouwde saamhorigheid mogelijke conflicten in de eerste jaren van het bestaan dempt. Bovendien speelt in relatief veel partijen de oprichter/lijsttrekker van 2014 nog een belangrijke rol. In partijen waarin zijn (of haar) leiderschap als onomstreden wordt beschouwd, kan de rol van de leider conflicten in de kiem smoren. In andere partijen is echter al onrust geweest, zoals afsplitsingen of (prominente) leden met wethoudersambities. Om daaraan niet ten onder te gaan, kiezen sommige oprichters voor bijzondere maatregelen, zoals extra drempels om het wijzigen van de statuten moeilijker te maken of het laten tekenen van loyaliteitsverklaringen door raadsleden. Dat neemt niet weg dat dergelijke maatregelen gedoe in de partij niet altijd voorkomt. Een van de partijen die in 2018 de grootste werd, heeft door afsplitsingen inmiddels nog maar één raadslid over, twee andere partijen bestaan niet meer in verband met een gemeentelijke herindeling. En een andere partij wilde daarentegen juist uitbreiden en is van een lokale partij een bovenlokale partij geworden met inmiddels in twee gemeenten raadsleden.

2.3 Vergelijking met de niet-succesvolle partijen

Naast de interviews met de oprichters/lijsttrekkers zijn er elf interviews gehouden met lijsttrekkers die er in 2014 niet in zijn geslaagd een zetel te bemachtigen. Afgezet tegen de bevindingen over de succesvolste partijen vallen daarin enkele overeenkomsten en verschillen op. Allereerst worden ook de niet-succesvolle partijen doorgaans geleid door mensen met ervaring in de (lokale) politiek. Ook hier zien we oud-raadsleden, een oud-Statelid, een oud-fractiemedewerker en oud-partijbestuurders. Een klein deel ervan heeft ervaring opgedaan bij een lokale partij of de PVV (de oprichters/lijsttrekkers van de succesvolste partijen kwamen daarentegen uitsluitend van de gevestigde partijen). Voor wat betreft de maatschappelijke bekendheid beschikken we over minder informatie. Die lijkt wat kleiner, maar hier speelt gemeentegrootte waarschijnlijk een rol: het is in de doorgaans grotere gemeenten van de niet-succesvolle partijen lastiger bij een groot deel van de lokale samenleving bekend te zijn en daarmee het benodigde aantal stemmen voor een raadszetel te behalen. De reden waarom de partijen worden opgericht, lijkt in eerste instantie niet veel af te wijken van die van de succesvolste: onvrede speelt een belangrijke rol, maar met enige voorzichtigheid lijkt de reden van de oprichting wat dichterbij de persoon of interesse van de oprichter te liggen, zoals wrok over het vertrek bij een andere partij of de voortzetting van een specifieke belangenvereniging. De oprichters gaan vervolgens op dezelfde manier te werk als de succesvolste partijen: ze zoeken in hun netwerk naar mensen die mee kunnen doen. Enkele uitzonderingen daargelaten, hadden de meeste niet-succesvolle partijen maximaal 15 personen op de lijst. Ze geven vrijwel allemaal aan een verkiezingsprogramma te hebben, maar vergeleken met de succesvolle nieuwkomers lijken de thema's van de niet-succesvolle partijen wat algemener van aard. Enkele voorbeelden uit de interviews: 'meer zeggenschap voor de burger', 'mensen in armoede en eenzaamheid extra helpen hieruit te komen', 'groene energie en woningbouw voor de jeugd' en 'in overleg proberen te zoeken naar een oplossing voor welke situatie dan ook'. De reden waarom deze nieuwkomers naar eigen zeggen geen zetels hebben gehaald, is divers. Er valt geen algemene lijn uit te destilleren. Een greep uit de gehoorde redenen: de grote concurrentie van andere partijen, een tekort aan middelen, een te laag opkomstpercentage, te weinig of negatieve media aandacht en te weinig kwaliteit bij de medeoprichters. Ook bewandelen de niet-succesvolle lijsttrekkers na de verkiezingen verschillende wegen. Een deel stapt gedesillusioneerd uit de politiek en een ander deel sluit zich - met wisselend succes - aan bij een andere partij. Slechts een enkeling blijft bij zijn opgerichte partij; in veruit de meeste gevallen is de partij waarmee in 2014 geen zetel werd behaald in 2020 niet meer actief.

2.4 Theoretische reflectie

Als we met de kennis uit het onderzoek terugkijken naar het eerder gepresenteerde analysekader en kijken welke factoren in de praktijk het meest relevant blijken, dan lijkt een combinatie van 'context' en 'oprichter' het meest van belang. Zo is het opvallend dat de succesvolste lokale nieuwkomers vooral in kleine gemeenten voorkwamen. Na de verdiepende interviews was dat echter beter verklaarbaar. Veel nieuwe partijen moeten het van hun bekendheid en persoonlijke netwerken hebben. Aangezien je in kleinere gemeenten veel minder stemmen voor een raadszetel nodig hebt, kan een goed persoonlijk netwerk - al is het maar in één kern - vrij gemakkelijk een of meerdere zetels verschil maken. Daarnaast valt op dat in verschillende gemeenten in 2010 en/of 2014 partijen zijn verdwenen wat mogelijk electorale ruimte gaf voor een nieuwe partij. In sommige gevallen - we weten niet precies hoeveel - is de relatie ook directer, bijvoorbeeld dat (een deel van) de fractieleden van de opgeheven partij de nieuwe partij oprichten. Dergelijke contextfactoren willen we ook niet te groot maken. Er zijn meerdere voorbeelden van gemeenten waar het speelveld lange tijd stabiel was, maar waar toch ruimte bleek voor een nieuwe (lokale) partij. Desalniettemin lijken deze contextuele factoren bij te dragen aan het succes, mits er een oprichter is die daarvan weet te profiteren. Vaak zijn dat al actieve politici (of mensen die dat in het verleden zijn geweest). Zij weten hoe het politieke spel werkt en lijken erin te slagen het gevoel van onvrede van een deel van de samenleving te verwoorden en daaromheen genoeg mensen te mobiliseren (soms niet meer dan 10-15) om daar electorale munt uit te slaan. Opvallend genoeg lijkt juist de partijorganisatie een ondergeschikte rol te spelen, terwijl dat juist in de internationale literatuur - vaak over landelijke partijen - een belangrijke rol speelt. Daaruit blijkt dat de succesvolste partijen vaak succesvol zijn omdat ze erin zijn geslaagd een organisatie te bouwen die de partij minder afhankelijk maakt van de voorkeuren van een of enkele leden/oprichters. In ons onderzoek zagen we echter nog veel oprichters die een dominante rol in de partij en de belangrijke beslissingen daarvan spelen. Misschien speelt partijorganisatie op lokaal niveau een kleinere rol, maar het kan er ook mee te maken hebben dat de in dit onderzoek onderzochte partijen relatief nieuw zijn. Op de langere termijn en/of als de oprichter wegvalt, kan dan alsnog blijken dat een stabiele partijorganisatie van essentieel belang is. Bovendien hebben we met name in het bureauonderzoek over de partij-opbouw (budgetten, ledenontwikkeling, aantal afsplitsingen) weinig informatie kunnen vinden.

3 Het succes van nieuwe lokale partijen: conclusies en lessen

Dit onderzoek gaat over de oprichting en ontwikkeling van nieuwe lokale partijen, in het bijzonder over de 46 succesvolste nieuwe lokale partijen die in 2014 meer dan tien procent van de stemmen wisten te halen. Waar mogelijk zetten we dat af tegen de 101 nieuwe lokale partijen die in 2014 geen zetel haalden. De conclusies van dit onderzoek presenteren we in de vorm van vijf perspectieven op (de ontwikkeling van) de succesvolste nieuwe lokale partijen. In het tweede en derde deel trekken we enkele lessen uit dit onderzoek voor respectievelijk nieuwe (nog op te richten) politieke partijen, bestaande partijen en de lokale politiek in het algemeen.

3.1 Vijf perspectieven op de succesvolste nieuwe lokale partijen

3.1.1 Lokale nieuwkomers als politiek burgerinitiatief

De oprichting van de succesvolste lokale partijen vertoont overeenkomsten met wat doorgaans onder een lokaal burgerinitiatief wordt verstaan: een of meer inwoners ondernemen actie om iets in hun leefomgeving te veranderen. De succesvolste nieuwkomers komen doorgaans niet uit brede sociale bewegingen die op enig moment ‘politiek’ worden, maar zijn kleinschaliger: initiatieven van een of meer inwoners die ontevreden zijn over hoe de lokale politiek functioneert. Binnen die onvrede is er vaak een directe aanleiding, zoals een (voorgenomen) gemeentelijke herindeling, de herinrichting van een bepaalde kern of het sluiten van een zwembad. Via hun eigen netwerk zoeken de initiatiefnemers vervolgens naar mensen die daar min of meer hetzelfde over denken. De aanleiding verbreedt zich vervolgens tot een omvangrijkere agenda met beleidsvoornemens voor de meeste gemeentelijke taken. Het politieke karakter van dit type burgerinitiatief blijkt verder uit het voornemen de verandering al vanaf de start via deelname aan de lokale politiek te bereiken en het feit dat de initiatiefnemers in veruit de meeste gevallen al politiek actief zijn.

3.1.2 Lokale nieuwkomers als ontstaan uit landelijke partijen

Het valt op dat maar liefst 41 van de 46 succesvolste nieuwkomers zijn opgericht door personen die al in de (lokale) politiek actief waren, vrijwel allemaal voor een lokale afdeling van een landelijke partij. In de jaren voorafgaand aan de oprichting van de nieuwe partij hebben ze steeds meer (mentale) afstand van hun landelijke partij genomen. Ze geven aan dat de oprichting van de lokale partij deels voortkomt uit het

in hun ogen disfunctioneren van die landelijke partij(en) die op een te afstandelijke manier politiek bedrijven en besluiten nemen waar een deel van de samenleving zich niet in herkent. Dat - een enkele keer in combinatie met een plaats laag op de lijst voor de nieuwe verkiezing - is dan aanleiding een eigen partij te beginnen.

3.1.3 Lokale nieuwkomers als gezonde tegenmacht

Hoewel onvrede niet exclusief voor de succesvolste partijen is (het is ook bij de niet-succesvolle partijen een belangrijke factor), is onvrede met de lokale politiek of onvrede over het functioneren van bepaalde partijen wel een breed gedeelde reden voor oprichting. Soms keren de nieuwkomers zich tegen besluiten die door (vrijwel) alle bestaande partijen worden ondersteund en de nieuwkomers zijn daarmee een alternatief voor kiezers die daarover ontevreden zijn. Als de nieuwe partij vervolgens met een groot stemmenpercentage - de succesvolste nieuwkomers halen minstens 10 procent van de stemmen - in de gemeenteraad komt, is dat een duidelijk en stevig signaal voor de gevestigde orde. Op die manier fungeren nieuwe politieke partijen als een gezonde vorm van tegenmacht. Als bestaande partijen in de perceptie van de kiezer (de belangen van) een groot deel van de samenleving uit het oog verliezen, is deelname van nieuwkomers een manier om dat aan te geven en tot op zekere hoogte te herstellen, zeker in een stelsel met lage kiesdrempels als het Nederlandse. De winst van de nieuwkomer betekent overigens niet dat alles gelijk verandert. Ook dat hoort bij ons systeem (en onze cultuur); als ze gaan besturen, merken nieuwkomers dat hooguit slechts een deel van de standpunten te verwezenlijken is en vrij snel sluiten ze zelf ook compromissen. Na verloop van tijd kan dat weer tot nieuwe nieuwkomers leiden.¹⁶

3.1.4 Lokale nieuwkomers als groot fenomeen in kleine gemeenten

Het is in Nederland in kleinere gemeenten relatief makkelijk een (raads)zetel te bemachtigen, omdat daar in absolute zin minder stemmen voor nodig zijn dan in grotere gemeenten. En dat werkt door in de resultaten van dit onderzoek. Driekwart van de 46 succesvolste nieuwkomers uit 2014 breekt door in een gemeente met maximaal 40.000 inwoners. De meeste niet-succesvolle nieuwkomers zijn dat vooral in gemeenten met meer dan 100.000 inwoners. In kleine gemeenten is het doorgaans ook gemakkelijker om lokaal bekend te zijn (of worden). Ook daar profiteren de succesvolste nieuwkomers van. Het zwaartepunt

¹⁶ In 2018 zijn er in minstens 18 van de 44 gemeenten die we onderzochten weer een of meerdere nieuwe lokale partijen met minstens één zetel bijgekomen. Een kanttekening daarbij is wel dat we niet weten hoeveel partijen daadwerkelijk echt nieuw zijn of enkel een nieuwe naam hebben ten opzichte van de verkiezingen van 2014.

van de behaalde stemmen ligt vaak in de kern waar de oprichter/lijsttrekker vandaan komt, maar er zijn ook stemmen te halen door bekende personen uit andere kernen op de lijst te zetten.

3.1.5 Lokale nieuwkomers als gewone politieke partijen

De aandacht voor (het succes van) lokale partijen lijkt de afgelopen jaren toe te nemen, met veel aandacht voor verschillen tussen lokale partijen en lokale afdelingen van landelijke partijen (Van Ostaaijen 2019). Uit dit onderzoek blijken echter ook overeenkomsten tussen de twee. Allereerst wijken lokale partijen qua organisatievorm weinig af van lokale afdelingen. Zo werken ze in verenigingsvorm met een - in theorie - op afstand staand bestuur en betalende leden en inhoudelijk omvatten ze standpunten met betrekking tot de meeste lokale beleidsterreinen. En net als de meeste andere partijen zijn ze niet onbekend met dalende ledenaantallen en de moeite die het kost om inwoners bij partij en politiek te betrekken. Ze menen dat laatste echter wel beter en vooral intensiever te doen dan de andere partijen, iets wat door verschillende griffiers wordt bevestigd. En ook een kenmerkende eigenschap van de succesvolste partijen, het afzetten tegen de bestaande lokale politiek, wordt in sommige gevallen na verloop van tijd een minder onderscheidend kenmerk. Soms is dat door gewinning, soms bewuster om te laten zien dat ze een acceptabele coalitiepartner zijn.

3.2 Drie ontwikkelingen waar alle nieuwe partijen over na zouden moeten denken

Wat voor lessen zijn er nu te trekken uit deze bevindingen over, met name, de succesvolste nieuwkomers? Allereerst formuleren we drie lessen voor nieuwe partijen of mogelijk toekomstige partijen in de vorm van stappen die de nieuwe partij in zijn vroege leven moet maken of op zijn minst moet overwegen.

3.2.1 Van onvrede naar alternatief bieden

Hoewel onvrede over de lokale politiek een gedeelde eigenschap is van de succesvolste nieuwkomers is dat nog geen garantie voor succes. Ook veel niet-succesvolle lokale partijen kennen immers onvrede als reden voor hun oprichting. Het lijkt erop dat de succesvolste nieuwkomers erin slagen om de onvrede te richten op onderwerpen die een groot deel van de samenleving aanspreken en waar de gevestigde politieke partijen tot dat moment een ontoereikend antwoord op hadden (of min of meer eensgezind anders over dachten). De nieuwkomers hebben een alternatief en dragen dat enthousiast uit, met mensen die gekend zijn in de samenleving. Dat kunnen oud-politici zijn, maar in ieder geval mensen die (ook) via het verenigingsleven of andere werkzaamheden bekendheid genieten, bijvoorbeeld lokale ondernemers.

Via hun professionele of maatschappelijke netwerken weten zij vervolgens weer veel andere mensen te bereiken. Het omzetten van onvrede in nieuw perspectief ('hoe moet het dan wel') in combinatie met mensen op de lijst die bekend zijn en zich hiervoor inzetten, lijkt een gemeenschappelijk kenmerk van de succesvolste nieuwkomers. Het is verstandig voor (aankomende) nieuwe partijen dat bij het oprichten van hun partij te beseffen.

3.2.2 Van afkeer naar aanpassing

Veel van de succesvolste nieuwkomers komen in de raad na een campagne waarin ze zich in meer of mindere mate tegen de al zittende partijen hebben afgezet. Daar komt bij dat de oprichter en nieuwe raadsleden vaak *of* al bekend waren in de lokale politiek en er soms conflicten uit het verleden (kunnen) spelen, *of* onbekenden zijn waardoor de zittende partijen niet zo goed weten wat voor vlees ze in de kuip hebben. Dit in combinatie met de grote winst van de nieuwkomer (ten koste van de gevestigde partijen) kan de aanvankelijke verhoudingen stroef maken. Voor de nieuwkomer kan het balanceren zijn tussen de door de verkiezingsuitslag bewezen succesvolle stijl van (enige mate van) afzetten tegen de zittende partijen enerzijds en er goede relaties mee opbouwen om mee te besturen anderzijds. Veel tijd voor dat opbouwen is er niet, want de verkiezing maakt snel plaats voor de coalitieonderhandelingen. Daarin krijgen sommige nieuwkomers een eerlijke kans, maar soms worden ze ook door zittende partijen afgetroefd of buitenspel gezet. Zij winnen dan wel de verkiezingen, maar verliezen de onderhandelingen. En ook na de verkiezing is het de kunst om hun oorspronkelijke aantrekkingskracht, voor een deel gestoeld op de belofte het anders te doen, in de samenleving te behouden en tegelijkertijd in zekere mate onderdeel van de lokale politiek te worden. De nieuwkomer wordt door de zittende partijen vooral op dat laatste beoordeeld. Als de nieuwkomer zich constructief opstelt, is de kans om over vier jaar alsnog (of weer) te besturen groter. Voor nieuwe partijen is het goed dit te beseffen en al in een vroeg stadium te bedenken hoe de balans tussen 'afkeer en aanpassing' te hanteren en in de praktijk te brengen, zowel in als na de verkiezingscampagne.

3.2.3 Van pragmatisme naar professionaliteit

De nieuwe partijen beginnen wat zoekend, amateuristisch. De oprichters leggen eigen geld in, zoeken naar sympathisanten uit hun eigen netwerk en aan de keukentafel wordt vaak iets wat tot een programma moet leiden, uitgedacht. En in die eerste jaren lijkt dat voldoende. Er ontstaat, misschien wel versterkt door dat amateurisme, een band tussen deze groep 'pioniers'. Zij vinden elkaar in iets gezamenlijks en samen nemen ze het op tegen de gevestigde orde. Na de verkiezingen, waarbij het succes de band wellicht

nog versterkt, bezetten zij de belangrijke posities in de partij (wethouder, fractie, bestuur). Daarnaast is in veel gevallen de rol van de oprichter belangrijk. In verschillende partijen is hij (of zij, maar meestal hij) duidelijk de onomstreden leider en kan conflicten in de kiem smoren. Dit lijkt in eerste instantie in tegenspraak met internationale literatuur over het succes van nieuwe partijen waarin het belang van een stevige partij organisatie en partij institutionalisering wordt benadrukt. Daarin wordt juist gepleit voor het voorkomen dat een of enkele leden dominant zijn, zodat de partij meer is dan een om een persoon draaiende beweging. We menen dat beide elkaar niet per se tegenspreken. De partijen in ons onderzoek zijn relatief nieuw - de interviews zijn ongeveer zes jaar na oprichting gehouden -, wat van invloed kan zijn op de eenheid die we in ons onderzoek bij verschillende partijen hebben gezien: de tijd voor conflicten is dan simpelweg te beperkt geweest. Die gedachte wordt versterkt doordat in enkele partijen na hun tweede verkiezingsdeelname (2018) barsten ontstaan, bijvoorbeeld als prominente partijleden wegvallen of oprichters worden uitgedaagd door nieuwe mensen met ambitie. In die gevallen lijkt de internationale literatuur behulpzaam met de aanbeveling dat een stevige partij organisatie het uiteenvallen van de partij kan voorkomen. De nieuwkomers zouden daarom tijdig moeten nadenken over hoe ze hun partij ook op lange termijn stabiel en professioneel kunnen houden en daartoe te investeren in een solide zelfstandig van de oprichter functionerende partij organisatie, inclusief training en coaching voor (kandidaat-raads)leden. Enkele van de grotere succesvolste nieuwkomers geven aan vooral van dat laatste veel baat te hebben gehad, onder meer voor het selecteren van de juiste mensen.

3.3 Lessen voor de lokale politiek en bestaande partijen

3.3.1 Incorporeer de onvrede

Veel van de oprichters geven aan dat ze ontevreden waren over de manier waarop in hun gemeente aan politiek werd gedaan. Zij weten bovendien dat die onvrede in de samenleving wordt gedeeld. De verkiezingsuitslag zien ze als een bevestiging daarvan. In sommige gevallen hebben de bestaande partijen die onvrede gemist of lijken die niet te willen zien. In zekere zin is de succesvolle entree van de nieuwe partij vanuit hun perspectief gezien dan de les die ze daarvoor moeten leren. Sommige oprichters hebben aangegeven dat ze niet de lokale politiek in zouden zijn gegaan als de gevestigde orde responsiever zou zijn geweest voor de onvrede en op basis daarvan ook ander beleid zou hebben gemaakt of anders zou hebben bestuurd. Omdat de oprichters ook (deels) uit persoonlijke motieven de partij hebben opgericht, is het zeker niet zo dat met een andere aanpak van de gevestigde partijen alle nieuwkomers niet meer zouden meedoen. Maar het lijkt zeker zo dat enkele successen van de nieuwkomers te voorkomen waren

geweest als de bestaande partijen meer gevoel voor die onvrede zouden hebben gehad en op basis daarvan ook hadden gehandeld, waaronder het bieden van alternatieven voor door delen van de samenleving ongewenste maar binnen de gemeenteraad breed gedeelde politieke standpunten.

3.3.2 Maak de politiek aantrekkelijk(er) voor niet-geïnteresseerden

Minder een les, maar zeker een uitdaging is de lokale politiek aantrekkelijker te maken voor mensen die daar het verst van afstaan. De meeste oprichters van de succesvolste nieuwkomers zijn wat oudere mannen met een achtergrond in de (lokale) politiek. Hun (sociaal-demografisch) profiel verschilt daarmee niet veel van dat van de gemiddelde burgemeester, wethouder, raadslid en inwoners die meedoen met participatietrajecten (Van Ostaaijen 2018). De nieuwkomers slagen erin enkele mensen te bereiken die voorheen geen rol hadden in de lokale politiek en daarin ook niet geïnteresseerd waren. Dat is winst. Maar veel van die nieuwe mensen lijken (sociaal-demografisch) op degenen die al politiek actief waren. Dat is niet verwonderlijk: zij komen doorgaans uit het persoonlijke netwerk van de al politiek actieve oprichter. En hoewel goede representatie geen sociaal-demografische verwantschap vereist, zouden verschillende aanwezige groepen of 'netwerken' in een lokale samenleving in de gemeenteraad vertegenwoordigd moeten zijn (Van Ostaaijen 2016). Dat betekent deels een grotere deelname van jongeren, vrouwen en mensen met buitenlandse achtergrond.¹⁷ Dat is een grote uitdaging voor de kleine groep politiek actieven in elke gemeente, zeker aangezien bekend is dat benadering door een 'gelijke' (*peer*) het beste werkt om mensen actief te krijgen.

3.4 Samenvattend: bekend op straat en in de raad

We zijn dit onderzoek begonnen met wat we hebben genoemd de 'succesvolste lokale nieuwkomers'. In 2014 zijn 46 nieuwkomers met minstens tien procent in de gemeenteraad gekomen. Een belangrijk gemeenschappelijk kenmerk is dat zij onvrede over de lokale politiek op een aansprekende manier verwoorden en kiezers perspectief bieden ('hoe moet het dan wel'). Ze doen dat met mensen op de lijst die in de kernen bekend zijn en zich actief inzetten. Bij de partijen die hun resultaat uit 2014 in 2018 zelfs nog overtreffen, zijn de volgende factoren in wisselende samenstelling aanwezig: eenheid in de partij of althans geen voor de samenleving zichtbaar 'gedoe', zichtbaar en aantrekkelijk voor inwoners, duidelijk iets bereikt hebben en dat ook in de samenleving kunnen overbrengen. De meeste oprichters van de

¹⁷ Wel slagen lokale partijen er in het algemeen wat beter in laagopgeleiden op de lijst te zetten (Van Ditmars 2016; zie ook: Van Ostaaijen 2019).

succesvolste nieuwkomers weten hoe de lokale politiek werkt omdat ze er jaren in actief waren, of ze leren snel het spel goed te spelen en genieten daardoor enige bekendheid of zelfs beruchtheid bij collega-raadsleden. Deze oprichters/partijleiders zijn te beschouwen als intermediairs tussen 'straat' en 'raad', tussen leefwereld en systeemwereld. Ze brengen onvoldoende vertegenwoordigde opvattingen van de straat in de raad en zijn daarmee een aanvulling op het bestaande lokale partijstelsel.

Geraadpleegde literatuur

Beyens, S., Lucardie, P., & Deschouwer, K. (2016). The life and death of new political parties in the low countries. *West European Politics*, 39(2), 257-277.

Bolleyer, N., & Bytze, E. (2017). New party performance after breakthrough: Party origin, building and leadership. *Party Politics*, 23(6), 772-782.

Bolleyer, N., Van Spanje, J., & Wilson, A. (2012). New Parties in Government: Party Organisation and the Costs of Public Office. *West European Politics*, 35(5), 971 – 998.

Boogers, M., Lucardie, A. & Voerman, G. (2007). *Lokale politieke groeperingen: belangenbehartiging, protest en lokalisme*. Tilburg/Groningen: TSPB/DNPP.

Boogers, M. (2010). *Lokale politiek in Nederland: De logica en dynamiek van plaatselijke politiek* (tweede herziene druk). Lemma.

Euser, B. (2009). *Lokale leiders: De opkomst van de geuzendemocratie*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Augustus.

Euser, B. (2015). *Geuzen aan de macht. De doorbraak van lokale partijen*. Amsterdam: Stichting Politieke Academie.

Holtmann, E. (2008). Local Lists in Europe. In M. Reiser & E. Holtmann (eds.), *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries* (pp. 11-19). Wiesbaden, Duitsland: VS Verslag für Sozialwissenschaften.

Krouwel, A., & Lucardie, P. (2008). Waiting in the wings: New parties in the Netherlands. *Acta Politica*, 43(2-3), 278-307.

Laroze, D. (2019). Party collapse and new party entry. *Party Politics*, 25(4), 559-568.

Lucardie, P. (2000). Prophets, purifiers and prolocutors: Towards a theory on the emergence of new parties. *Party politics*, 6(2), 175-185.

Otjes, S. (2019). *Waar staan lokale partijen: De ideologische positionering van lokale partijen*. Paper voor het politicologenetmaal. Groningen/Leiden: DNPP/IPW.

ProDemos (2018). *Steun maar geen sturing. De ondersteuningsbehoefte van lokale politieke partijen*. Den Haag: ProDemos.

Sikk, A. (2011). Newness as a winning formula for new political parties. *Party Politics*, 18(4) 465–486.

Van Biezen, I. & Waling, G. (te verschijnen). *Een eeuw lokale partijen in Nederland*. Leiden: Universiteit Leiden.

Van Ditmars, M. (2016, 23 september). Staan raadsleden van lokale partijen dichterbij de burger? *Stuk Rood Vlees*. Geraadpleegd op <http://stukroodvlees.nl/staan-raadsleden-van-lokale-partijen-dichter-bij-de-burger>.

Van Ostaaijen, J. J. C. (2014). *Bevlogen en begrensd: Een analyse van de gemeenteraadsverkiezingen 2014*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University.

Van Ostaaijen, J. J. C. (2016). *Hard naar het college, zacht naar de samenleving: Op zoek naar een nieuwe verbindende rol van de gemeenteraad*. Den Haag: Raadslid.nu.

Van Ostaaijen, J. J. C. (2018). *Tussen eerste overheid en tweederangsdemocratie: Het functioneren van de lokale democratie in Nederland*. Den Haag: Boom bestuurskunde.

Van Ostaaijen, J. (2019). *Lokale partijen in Nederland: Een overzicht van kennis over lokale partijen 2002-2019*. Tilburg: Tilburg University.

Voermans, W., & Waling, G. (2018). *Gemeente in de genen: tradities en toekomst van de lokale democratie in Nederland*. Prometheus.

Wagenaar, C., & Van Ostaaijen, J. J. C. (2018). *Achter de schermen bij de lokale verkiezingen van 2018*. Tilburg: Tilburg University.

Bijlage 1 Selectie en informatieverzameling succesvolste partijen

Hoe zijn de partijen geselecteerd en is de informatie verzameld?

Op basis van een overzicht van gemeenten uit 2014 hebben we per provincie de verkiezingsuitslagen van alle lokale partijen verzameld. Hiervoor gebruiken we de data van de Kiesraad, gepubliceerd op de website www.verkiezingsuitslagen.nl. Vervolgens hebben we de lijsten van deelnemende lokale partijen uit 2014 die minstens 10% van de stemmen haalden, vergeleken met de deelnemende partijen uit 2006 en 2010. Nieuwe lokale partijen zijn dus de partijen die in 2014, maar niet in 2010 en/of 2006 aan de gemeenteraadsverkiezing in hun (in het geval van herindeling: oorspronkelijke) gemeenten hebben meegedaan. Dit leidde tot een lijst van 46 nieuwe lokale partijen die in 2014 meer dan tien procent van de stemmen haalden. Deze lijst komt grotendeels overeen met de landslide-partijen lijst van Euser. Er zijn echter een paar verschillen. Onze landslide-partijen lijst bestaat uit 46 partijen, de landslide partijen lijst van Euser bestaat uit 52 partijen.¹⁸

Volledige lijst met succesvolste partijen:

▪ BAARLE!	▪ Lokaal!
▪ Belangen Buitengebied Coevorden / BBC2014	▪ Menterwolde Gewoon
▪ Beter De Bilt	▪ Nieuwe Liberalen Oost Gelre
▪ Beter voor Rijswijk	▪ NZLokaal
▪ Borne-Nu	▪ Onafhankelijke Partij Zundert (OPZ)
▪ Brug-M / Brug Meerssen	▪ Ons Kerkrade
▪ Burger Belangen Nuth	▪ Ons Muiden Muiderberg
▪ Echt voor Barendrecht (EVB)	▪ Ons Roerdalen
▪ Echt voor Ridderkerk	▪ Partij Betrokken Noord-Beveland (BEN)
▪ Focus	▪ Politieke Vereniging Steins Belang
▪ Gemeentebelangen (Pijnacker-Nootdorp)	▪ Senioren Belang Beek
▪ Gemeentebelangen Marum	▪ Senioren Partij Drechterland
▪ Groen Wit	▪ Seniorenpartij Delfzijl
▪ Groep Frank van Liempdt/Lokaal Liberaal	▪ Sociaal Maas en Waal
▪ Heemskerk Lokaal	▪ Toekomst voor Marum
▪ Heusden Transparant	▪ Uitgeest Lokaal
▪ HS Centraal! (Lokaal Perspectief)	▪ Vereniging Herindelen Landerd/Maashorst Vooruit
▪ KIES Lokaal	▪ Vrije Liberale Partij (VLP)
▪ Leefbaar Geldermalsen	▪ Volkspartij
▪ Liberale Volkspartij Roermond	▪ Volkspartij Ommen Vooruit
▪ Lijst nr. 7 (Konings), vanaf 2018 Politieke Partij Blanco	▪ Voor Neerijnen
▪ LijstvanderDoes	▪ Welzijn Koggenland
▪ Lokaal Belang	▪ Zelfstandig Waalde 2014

¹⁸ Er zijn zes partijen die wel in de lijst van Euser staan, maar niet in onze lijst. Het gaat hier om Dorpsbelang Renswoude, PPGV/GroenLinks/PvdA, Door Samenwerking Vooruit / DSV, Ouderen Politiek Actief / OPA (Albrandswaard), Lijst Salman Noordwijk en Lijst Smolders Tilburg (LST). Dorpsbelang Renswoude zit niet in onze lijst omdat zij in 2010 aan de gemeenteraadsverkiezingen al meededen onder de naam 'Visie'. In feite bestond de partij in 2010 dus al, maar onder een andere naam en is daarmee dus ook geen nieuwe lokale partij. PPGV/GroenLinks/PvdA is een samenwerking tussen een lokale en een bovenlokale partij en is hierdoor geen 'zuivere' lokale partij. Door Samenwerking Vooruit / DSV is niet in onze lijst opgenomen omdat deze partij al vaker mee heeft gedaan aan de gemeenteraadsverkiezingen en dus geen nieuwe lokale partij is. Ouderen Politiek Actief / OPA zit niet in onze lijst omdat Ouderen Politiek Actief een landelijke beweging is die in meerdere gemeenten aan de verkiezingen deelneemt. Lijst Salman Noordwijk is niet in onze lijst opgenomen omdat deze partij in 2014 meedeed als fusiepartij met Liberaal Noordwijk / Wat Noordwijk wil. Lijst Smolders Tilburg heeft met de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 meegedaan en in 2010 niet, om in 2014 weer deel te nemen.

Verdere onderverdeling en analyse

Voor het casestudy onderzoek is een selectie gemaakt op basis van twee criteria. De eerste is of de partijen tussen 2014 en 2018 deel hebben uitgemaakt van het college. Vervolgens of ze ten opzichte van 2014 in 2018 bij de verkiezingen een groter of kleiner percentage van de stemmen hebben behaald. Dat leidt tot vier categorieën van partijen: 1) bestuurd/gewonnen, 2) bestuurd/verloren, 3) oppositie/gewonnen en 4) oppositie/verloren. Van elke categorie hebben we de drie partijen gekozen die in 2018 (in het geval van verlies) het hoogste percentage verloren of (in het geval van winst) het hoogste percentage wonnen. In categorie 1 zijn dit Echt voor Barendrecht, Belangen Buitengebied Coevorden (BBC2014) en Lokaal Belang Brummen. In categorie 2 zijn dit Brug-M, Focus en Lokaal!. Lokaal! heeft niet gereageerd op verzoeken voor een interview / wilde niet meewerken, dus in plaats van Lokaal! hebben we KIES Lokaal geselecteerd. En omdat Brug-M en Focus uit dezelfde gemeente komen, hebben we ook Gemeentebelangen Pijnacker-Nootdorp geselecteerd. In categorie 3 zijn dit BAARLE!, Groen Wit en Groep Frank van Liempdt / Lokaal Liberaal. In categorie 4 zijn dit NZLokaal, Partij Betrokken Noord-Beveland en Nieuwe Liberalen Oost Gelre. Nieuwe Liberalen Oost Gelre heeft echter ook niet gereageerd op verzoeken voor een interview / wilde niet meewerken. Datzelfde gold voor de plaatsvervanger: Seniorenpartij Delfzijl. Vervolgens is Sociaal Maas en Waal geselecteerd.

Gebruikte bronnen onderzochte factoren ¹⁹

- Gemeente
 - Aantal inwoners
Bron: www.cbs.nl
- Electorale resultaten
 - Totaal aantal zetels in de raad, grootste partij in de gemeente
Bronnen: www.verkiezingsuitslagen.nl / websites gemeenten / nieuwsberichten in (lokale) media
- Bestuurlijke verantwoordelijkheid
 - Grootste partij in de coalitie, periode in het college, aantal wethouders
Bronnen: www.verkiezingsuitslagen.nl / websites gemeenten / website partij / nieuwsberichten in (lokale) media
- Lokale context
 - Gemeentelijke herindeling
Bronnen: websites (nieuwe) gemeente / website partij / nieuwsberichten in (lokale) media
 - Party exit
Bronnen: www.verkiezingsuitslagen.nl
- Partij oprichting
 - Sociale groep/Entrepreneur, opgericht door afsplitsing
Bronnen: website partij / nieuwsberichten in (lokale) media
- Ideologische positie
 - Aanleiding voor oprichting, single issue / brede agenda, protestpartij, ambitie voor andere politiek
²⁰
Bronnen: website partij / nieuwsberichten in (lokale) media
- Stabiël leiderschap
 - Oprichter en lijsttrekker
Bronnen: website partij / nieuwsberichten in (lokale) media
- Herindeling, bestuurlijke herindeling en ambtelijke fusie
bron: <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/classificaties/overig/gemeentelijke-indelingen-per-jaar?id=gemeentelijke-indeling-op-1-januari-2010-0>

¹⁹ Voor het zoeken naar nieuwsberichten in lokale media is (mede) gebruik gemaakt van het programma NexisUni.

²⁰ Voor het bepalen of de partij een brede agenda had, hebben we naar krantenartikelen gekeken en dat waar mogelijk getoetst met verkiezingsprogramma's. Voor het bepalen of het een protestpartij was hebben vooral naar krantenartikelen gekeken en met name of daarin wat te vinden was dat de partij was opgericht tegen iets, bijvoorbeeld tegen een fusie, crisis of gebeurtenis binnen de vorige partij. We hadden in het bijzonder aandacht voor zinssneden als 'protest op/tegen', 'reactie op' en 'zet zich af tegen'.

Bijlage 2 Selectie en informatieverzameling niet-succesvolle partijen

Hoe zijn de partijen geselecteerd en is de informatie verzameld?

Net zoals bij de nieuwe succesvolste lokale partijen, hebben we bij de nieuwe niet-succesvolle lokale partijen data van de Kiesraad gebruikt, gepubliceerd op de website www.verkiezingsuitslagen.nl. Vervolgens hebben we de lijsten van deelnemende lokale partijen uit 2014, de partijen die geen raadszetel haalden, vergeleken met de deelnemende partijen uit 2006 en 2010. Nieuwe lokale partijen zijn dus de partijen die in 2014, maar niet in 2010 en/of 2006 aan de gemeenteraadsverkiezing in hun (in het geval van herindeling: oorspronkelijke) gemeenten hebben meegedaan. Dit leidde tot een lijst van 166 partijen. Vervolgens hebben we enkele partij(nam)en uit de lijst geschrapt. Dat ging met name om partijen die twee keer (of meer) in de lijst stonden: OPA, Ouderen Politiek Actief, 1Parkstad.nl, DaadKrachtigNederland, Partij van de Toekomst, JEZUS LEEFT, Basis Inkomen Partij, Armoede Partij Nederland, Nederland Samen, Nederland Duurzaam, Libertarische Partij, Nederlandse VolksUnie, Groep HOP, Artikel 50 en TROTS. Daarnaast zijn er, na een extra check nog een aantal partijen uit deze lijst gehaald omdat deze niet lokaal bleken te zijn. Het gaat hierbij om de partijen: De Groenen, Politieke Partij Scheveningen, Lijst Huisman Peeters, Burger Belangen Roermond, Progressief Liberaal Eijssen Margraten en Samen Eindhoven. Uiteindelijk leidt dat tot een lijst van 101 partijen. Voor de selectie van interviews hebben we besloten Amsterdam niet mee te nemen. Amsterdam heeft een uitzonderlijk hoog aantal van tien niet-succesvolle partijen, al is het goed te noemen dat er meerdere gemeenten zijn met meer niet-succesvolle deelnemende partijen: Emmen, Amersfoort, Utrecht, Oosterhout, Roosendaal, Tilburg, Deventer, Enschede, Haren, Lansingerland, Leiden, Arnhem, Ede en Nijmegen leveren elk twee niet-succesvolle partijen. Haarlem, Eindhoven en 's-Gravenhage leveren er elk drie. Almere levert vier niet-succesvolle partijen en Lelystad en Rotterdam leveren er elk vijf. Uiteindelijk zijn we uitgekomen op een lijst bestaande uit 91 niet-succesvolle partijen.

Overzicht niet-succesvolle partijen:

▪ Democraten Landgraaf	▪ Partij Van der Kleij
▪ Partij voor Leefbaarheid en Democratie	▪ Zuivere Politiek Lelystad (ZPL)
▪ Partij Groot Venlo	▪ Beter voor Urk
▪ SOPN	▪ LKA
▪ Vrolijk Emmen	▪ Partij van de Rede
▪ Red het Noorden	▪ Jij bent Deventer
▪ Christelijke Arbeid Ondernemend Partij	▪ Liberaal 053
▪ Partij voor de bijstand	▪ Stadspartij
▪ Amersfoort Anders	▪ Partij voor Betaalbare Betrouwbare Overheid
▪ Belangen Gemeenschap (BGA)	▪ 1 voor Allen
▪ Partij voor Soest	▪ Lijst nr. 11
▪ ONSUTRECHT	▪ Liberaal Haren
▪ Ouderen Partij Utrecht (OPU)	▪ Lijst nr. 9
▪ Lijst nr. 6 (blanco lijst)	▪ DOP
▪ Sociaal Diemen	▪ WEK Dordrecht
▪ Paljas	▪ Tot Behoud Huis de Haas
▪ Haarlem Plus	▪ Nieuwe Democraten Lansingerland
▪ Sociaal Lokaal	▪ Partij van Tegenwoordig
▪ Partij voor de jeugd	▪ Partij Sleutelstad
▪ Lijst Yilmaz	▪ Lijst van Gerdingen
▪ Hoorn+	▪ Rotterdams Turks Belang
▪ Onafhankelijke Westfriese Partij	▪ Regionaal Lokaal
▪ Progressief Burgerbelang	▪ Rotterdamse ouderen Partij (ROP)
▪ Lijst nr. 8 (blanco lijst)	▪ Seniorenpartij Rotterdam
▪ SolidariteitsPartij Bergen op Zoom	▪ SOS - Schiedam
▪ Gemeentebelangen Breda	

- Lijst nr. 10 (blanco lijst)
- TELEURGESTELDE BURGERS
- EenHeid Partij (EHP)
- Lijst nr. 7 (blanco lijst)
- PRO Oosterhout
- Oosterhout Anders
- Praktisch en Pragmatisch (PeP)
- Pleijdooi Voor Cultuur (PVC)
- Democratisch Actief Tilburg (DAT)
- Leefbare Wijken & Dorpen
- PVTD
- Partij Oerlemans
- Onafhankelijk Schouwen-Duiveland (ONS)
- Almere Liberaal
- Groen Liberaal
- De partij van de Dialoog
- Lijst nr. 13
- Bindend Lokaal Lelystad
- Lelystads Belang
- Lijst Simon Polman
- Familia (Directe Democraten)
- Lijst nr. 19
- Ouderenpartij HOOP
- Lokaal Vlaardingen
- Lijst nr. 11
- Perengenootschap Zwijndrechtse Waard
- Leefbaar Goeree Overflakkee
- Lijst nr. 14
- Partij Rechten Kind (PRK)
- Sociaal Lokaal Arnhem
- Lijst nr. 8
- Buren 2014
- Democraten Druten
- 65pluspartij
- Lijst nr. 11
- Eerlijk Montferland
- Creatieve Partij Nijmegen 2.0
- ONP/PSP'92
- Lijst nr. 9
- Lijst nr. 8

Benaderen van de lijsttrekkers

Nadat we de lijst hadden vastgesteld zijn we begonnen met het benaderen van de lijsttrekkers ervan. Veel van deze partijen bestaan in 2019 echter niet meer. We zijn daarom allereerst op zoek gegaan naar wie in 2014 van deze partijen de lijsttrekkers waren. Dit hebben we gedaan via nieuwsberichten die we via Google of NexisUni hebben geraadpleegd. Daarna zijn we op zoek gegaan naar contactgegevens van deze persoon. We hebben de lijsttrekkers op verschillende manieren benaderd: Facebook, Twitter, LinkedIn, website van de nog bestaande partij en mail. Van de 91 partijen (exclusief Amsterdam) hebben we van 79 partijen de lijsttrekker kunnen achterhalen. Van dit aantal hebben we van 41 lijsttrekkers de contactgegevens kunnen vinden. Met deze 41 lijsttrekkers hebben we contact opgenomen. Uiteindelijk hebben elf lijsttrekkers een interview toegezegd.

Bijlage 3 Geïnterviewde personen

Oprichters/lijsttrekkers succesvolste nieuwe lokale partijen

18-11-19	Luuk Tuiten, raadslid Lokaal Belang (Brummen), oud-wethouder, lijsttrekker 2014, (mede-) oprichter.
22-11-19	Jan Gulikers, wethouder Brug-M (Meerssen), lijsttrekker in 2014 en 2018, (mede-)oprichter.
26-11-19	Hans van Tilborg, wethouder Baarle! (Baarle-Nassau), voormalig raadslid, lijsttrekker in 2014 en 2018, mede-oprichter.
15-01-20	Sjaak van den Berg, wethouder NZLokaal (Noordwijkerhout), voormalig raadslid, lijsttrekker in 2014 en 2018.
27-01-20	Frank van Liempdt, raadslid Lokaal Liberaal (Stichtse Vecht), voormalig wethouder, lijsttrekker in 2014 en 2018, (mede-)oprichter.
29-01-20	Harrie van Barneveld, voorzitter van GroenWit (Vlieland).
31-01-20	Janina Luttik-Swart, raadslid Kies Lokaal (Bergen), lijsttrekker in 2014 en 2018, (mede-) oprichter van de partij, samen met Tanny Glas - De Raadt, raadslid.
03-02-20	Jan Zwiers, wethouder BBC2014 (Coevorden), lijsttrekker in 2014 en 2018.
04-02-20	Roger Thijssen, raadslid FOCUS (Meerssen), lijsttrekker in 2018.
12-02-20	Lennart van der Linden, raadslid Echt voor Barendrecht (Barendrecht), voormalig wethouder, lijsttrekker in 2018.
12-02-20	Dirk Vermaat, raadslid, voormalig wethouder en (mede-)oprichter Echt voor Barendrecht (Barendrecht).
17-02-20	Mark Faasse, raadslid Betrokken Noord Beveland (Noord-Beveland), lijsttrekker in 2014 en 2018, (mede-)oprichter.
05-03-20	Bernard van Minderhoud, raadslid Gemeentebelangen Pijnacker-Nootdorp (Pijnacker-Nootdorp), voormalig wethouder, lijsttrekker in 2018.
23-03-20	Piet Donkers, raadslid Sociaal Maas en Waal (West Maas en Waal), lijsttrekker in 2018.

Oprichters/lijsttrekkers nieuwe lokale partijen die geen zetel behaalden

13-02-20	Maarten Kersten, raadslid, voorzitter, fractievoorzitter Partij Sleutelstad (2018), lijsttrekker 2018.
19-02-20	Arjen Roos, oprichter Leefbare Wijken en Dorpen (Tilburg), lijsttrekker in 2014.
19-02-20	Ufuk Dogerle, Ons Utrecht (Utrecht), lijsttrekker in 2014
19-02-20	Cor Bosman, oprichter Partij voor Leefbaarheid en Democratie (Roermond), lijsttrekker 2014 en 2018.
20-02-20	Hans de Vries, voorzitter Partij van de Rede (Deventer), lijsttrekker in 2018.
03-03-20	Wim van Pelt, oprichter Perengenootschap Zwijndrechtse Waard (Zwijndrecht), lijsttrekker 2014.
16-03-20	Albert Huizeling, (mede-)oprichter en voorzitter Christelijke Arbeid Ondernemend Partij (Ameland), lijsttrekker 2014.
18-03-20	Marella Lute, oprichter Praktisch & Pragmatisch (Roosendaal), lijsttrekker in 2014.
20-03-20	Jac Splinter, oprichter Creatieve Partij Nijmegen 2.0 (Nijmegen), lijsttrekker in 2014.
23-03-20	Rob Mollee, (mede-)oprichter Partij voor de Jeugd (Haarlem), lijsttrekker in 2014, politiek leider en partijvoorzitter.
30-03-20	Nico Wiggers, oprichter Sociaal Lokaal Arnhem (Arnhem), lijsttrekker in 2014.

Griffiers

13-02-20	Kees Poortvliet, griffier Noord-Beveland
20-02-20	Geke Figge, griffier Barendrecht
04-03-20	Tineke Kuipers, griffier Coevorden
05-03-20	Jelle Hekman, (voormalig) griffier Stichtse Vecht
05-03-20	Herman Dame, (voormalig) griffier Baarle-Nassau
24-03-20	Berend Sepers, griffier Pijnacker-Nootdorp
03-04-20	Cindy Heusingveld, (voormalig) griffier Noordwijkerhout
07-04-20	Joyce Satijn, griffier West Maas en Waal